

Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Kararları Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Çağlar ÖZEL
cozel@hacettepe.edu.tr

Erol TATAR
eroltatar@hotmail.com

An Overall Evaluation on the Structure and Decisions of Family Courts

Abstract

Family court is a new concept in the Turkish legal system, although it has a history in many states, particularly in USA. The main legal arrangement about family courts, which came into force on 18 January 2003, is act numbered 4787. The fundamental aim is protection of the family in the act. But the ultimate goal is to form a healthy society such as other countries. Function of the family courts is determined in the act.

The basic function is to find solutions for disputes depending on family law. Features of the judges and officers of the family courts are different from the other courts. But there is not a professional proceeding. Protection of family, ending of engagement, decisions related with marriage process, divorce process, relationships, recognition and enforcement are fundamental court decisions of the family courts.

Key Words : Family Courts, Judge of Family Court, Family Court Officers, Family Court Decisions.

JEL Classification Codes : K36.

Özet

Hukukumuz açısından yeni bir kavram olan aile mahkemeleri, başta A.B.D. olmak üzere pek çok ülkede farklı yapılarda da olsa uzun bir geçmişe sahiptir. Ülkemizde aile mahkemeleri ile ilgili temel düzenleme 18 Ocak 2003'de yürürlüğe giren 4787 Sayılı Yasa'dır. Bu düzenlemede temel amaç ailenin korunmasıdır. Ancak nihai amaç, diğer ülkeler açısından da olduğu gibi sağlıklı bir toplum oluşturmaktır. Bu özel mahkemelerin görevleri yasada belirtilmiştir. Doğal olarak bunların temelini aile hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü oluşturmaktadır. Bu mahkemelerin hâkimleri gibi görevlilerinin de niteliği diğer mahkemelerden farklıdır. Ancak bu konuda özel bir yargılama yolu seçilmemiştir. Aile mahkemelerinde ailenin korunmasına, nişanlanmanın sona ermesine, yaş nedeniyle izin verilmesine, evlilik sürecine, evliliğin sona ermesine ilişkin, hısımlıkla ilgili, tanıma ve tenfize ilişkin kararları özellik taşıyan kararlardır.

Anahtar Sözcükler : Aile Mahkemeleri, Aile Mahkemesi Hâkimi, Aile Mahkemesi Görevlileri, Aile Mahkemesi Kararları.

1. Giriş – Ön Sorunlar: Aile Mahkemeleri

“Bir toplumda sosyal barış ve adaletin sağlanmasında, demokratik haklara saygılı, sağlıklı, topluma yararlı bireylerin yetiştirilmesinde ailenin önemi inkâr edilemez bir gerçektir.” 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun’un (AMK) genel gerekçesinde yer alan bu cümlede de vurgulandığı gibi, toplumsal yaşamın çağdaşlaşması sürecinde aileye önemli bir görev atfedilmektedir. Bu bağlamda aileye ilişkin pozitif hukuk düzenlemeleri, toplumsal değişim süreci açısından da dikkatle değerlendirilmektedir (Cılga, 2002: 52).

Aile mahkemelerinin ilk örnekleri önce A.B.D. ve Japonya’da ortaya çıkmıştır. (Özcan, 2005: 17). Amerika Birleşik Devletleri’nde 1899 yılında kurulan ve 1999’da yüzüncü yılını kutlayan aile mahkemeleri, “Devlet ana babadır, ebeveindir” özdeyişine dayanmaktadır, anne babanın yetersiz kaldığı durumlarda devletin ebeveyn yerine geçerek çocuğun çıkarlarını gözetmesi için kurulmuştur (Baktır, 2003: 40; Erdem, 2005: 171). Japon aile mahkemeleri Pasifik savaşından hemen sonra ailesel sorunlara uygun çözümler bulmak amacıyla kurulmuştu. Savaş sonrası Japonya A.B.D. orduları tarafından işgal edilmiş, işgal gücü, Japonya’da pek çok şeyin yanı sıra yargılama yöntemi alanında da Amerikan sistemine benzetmeye yönelik değişiklikler gerçekleştirmişti. Aile mahkemelerinin kurulması da işte bu değişikliklerden birisi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak yıllar içinde Japon hukukunun temel karakterini ortaya çıkaran hususlar belirginleşmeye başlamıştır. O dönemde aile mahkemelerinin kurulmasının dayanağı şu sloganla ortaya çıkarılmıştı: “Aileyi aydınlatalım, gençliğe hayat verelim!”. Sonraları bu dayanak başka şekilde vurgulanmaya başlandı: “Aileye özgürlük, gençliğe umut verelim” (Masashi, 2005: 3).

Almanya’da aile mahkemesi fikri ise daha 1. Dünya Savaşı sonrasında dillendirilmeye başlanmıştı. Özellikle boşanma hukukundaki yoğun tartışmalar kusur ilkesinden şiddetli geçimsizlik ilkesine geçişle ilgili olarak gerçekleşmiştir. 1928 yılındaki hukukçular gününde Eugen Schiffer tarafından kurumsal anlamda aile mahkemeleri ile ilgili olarak yapılan teklif itirazlarla karşılanmış, zaman içinde farklı yapılarda önerilerde bulunulmuş, ancak aile mahkemelerinin kurulması ancak 14.06.1976 tarihli “Evlilik ve Aile Hukukuna İlişkin İlk Reform Kanunu”nun (EheRG) kabulüyle ortaya çıkabilmiştir (Özcan, 2005: 17–18). Bu yasa adının “reform” yasası olmasına karşılık beklentilerin karşılanmadığı “birçok insanın şaşkın bakışları arasında, ustaca yapılan yasama faaliyeti manevralarıyla” gerçekleştirildiği eleştirisinin yapılmasına neden olmuştu: “Birçok kişi geçmişte olduğunun aksine aile hukuku ve ailenin yaşam tarzıyla, sosyolojik ve kültürel gelişmeler arasında karşılıklı etkileşim olduğunu açıkça kabul etmektedir. Tüm bu gelişmeler karşısında çıkarılan bu reform yasası çağın yasalaştırma başarısı olarak kabul edilebilir. Ancak önceki deneyimler ve konunun anayasal önemi ve reform yasasının, yasalaşma sürecinde gerçek tanımları yapmayarak öze ilişkin konulara girmeden sadece genel konuları kapsamayı ve genel bir düzenleme olduğu dikkate alındığında, yasanın uzun

süre yürürlükte kalmayacağını söylenebileceğinden söz eder. Birçok genel tanımların kullanılması, yasa koyucunun kesin yanıtlar vermeyi ertelemeye çalışmasındandır. Bu sayede yasama organı, birçok sorun hakkında açık ve anlaşılır tanımlamalar yapmamayı başarmış, böylelikle de rakiplerin suçlamalarına maruz bırakmayacak, tarafsız, anlamsız kurallar koyarak siyasal açıdan hassas konulara girmekten kaçınmıştır” (Müller, 1978: 184 vd.).

Alman Yargı Örgütü Yasası (Gerichtsverfassungsgesetz=GVG) § 23b’de yer alan ve aile mahkemelerinin görev alanına giren hususlardan bazıları şunlardır: evlilik hukuku, ebeveyn olarak çocuklara ilişkin bakım, gözetim, iâşesi, iadesi vb. yükümlülükler, eşler arasındaki hukuki işlemlerden, mal rejiminden kaynaklanan talep ve uyuşmazlıklara, aile konutu, ev eşyası, velayet, çocuklarla kişisel ilişki kurma, yaşam ortaklığı (evlilik dışı birlikte yaşama) ilişkisinden kaynaklanan talep ve uyuşmazlıklar (Karş. Özcan, 2005: 18).

Aile mahkemesi denildiğinde, genellikle boşanma ve onun sonuçlarına bakan mahkemeler akla gelmektedir. Aileyi dar anlamda, sadece eşlerden oluşan birlik olarak kabul ettiğimizde (Akıntürk, 2002: 5), böylesine sınırlı bir görev tanımı belki yeterli olacaktır. Ancak geniş aile, eşler yanında çocukları da kapsamakta (Zevkliler vd., 1999: 667), gittikçe de karmaşık bir yapıya bürünen ilişkileri içermektedir. Ana baba ile çocuklar arasında daha önce on beş yaş olarak bilinen kuşak farkı, uzmanlara göre, hızla gelişen teknolojik gelişme karşısında neredeyse beş yıla inmiştir. Böylece aile içi iletişim, eskiye oranla zorlaşmıştır.

Bilgi çağı olarak kabul edilen bu dönemde, bilgi ve uzmanlaşma mahkemelere de yansımış, belirli türdeki uyuşmazlıkları çözmek üzere, ihtisas (uzmanlık) mahkemeleri kurulmaya başlanmıştır. Henüz aile mahkemelerinin kurulmadığı dönemde aile sorunlarının varlığı halinde eşlerden birisinin ya da her ikisinin birden isteklerine öncelik tanınmasının sorunları çözmeye yetmediğinde üçüncü bir kişi olarak “hâkim”in müdahalesinin olumsuz etkileri ve bu konuda özel mahkemelerin kurulması düşünceleri öğretilmiş (Koçhisarlıoğlu, 1988: 251–272). Sosyal ve hukukî ilişkilerin giderek karmaşıklaşması ve buna bağlı olarak çözümü uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların artması, uzman mahkemelere duyulan ihtiyacı artırmıştır. Aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar da, bir taraftan artmakta, diğer taraftan da karmaşıklaşmakta ve uzmanlığı zorunlu kılmaktadır. Örneğin, tüp bebek, yapay dölleme, kiralık anne, yeni mal rejimi gibi uygulamaların doğurduğu uyuşmazlıkların çözümü, bu alanlarda uzmanlığı gerektirmektedir (Sirmen vd., 2000: 2). Ayrıca, yasa gerekçesinde belirtildiği gibi, ailenin sosyolojik ve psikolojik yapısı ile özellikleri, aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların yargılama sürecinin uzman mahkemelerde yapılmasını zorunlu kılmaktadır (Tercan, 2003: 20–21).

Öte yandan, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin (27 Mayıs 1949 tarihli) 16’ncı maddesinde, “Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur, cemiyet ve

Devlet tarafından korunmak hakkına sahiptir” hükmü yer almaktadır (Ruhi, 2004: 529). 1982 Tarihli Anayasamızın 41’inci maddesinde de “Aile, Türk toplumunun temelidir” denilerek benzer bir düzenleme yapılmıştır.

Açıklanan bu gereksinim ve zorunluluklar ile aileye verilen önemin bir sonucu olarak (Büyüktanır, 2003: 29), T.B.M.M. tarafından 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun (A.M.K.) kabul edilmiştir. Bu kanuna dayanılarak kurulan aile mahkemeleri, gerek farklı yapısı ve bünyesinde barındırdığı uzmanlarıyla, gerek özel yargılama usulüyle ve gerekse tedbir niteliğinde verebileceği kararları ve bunların yerine getirilmesiyle, genel mahkemelerden farklıdır.

Henüz çok uzun sayılmayacak bir süreden beri faaliyette bulunan aile mahkemelerinin bu farklı yönlerinin incelenmesi yararlı olmakla birlikte derginin sınırlılıkları nedeniyle makalemizde sadece konuyu belli bir açıdan inceleme zorunluluğu doğmuştur. Çalışmanın birinci başlığı altında aile mahkemelerinin yapısı, kuruluşu ve personeli; ikinci başlığı altında ise verilen karar türleri ile bu kararların yerine getirilmesi ele alınmış; önerilere, ilgili bölümlerde gerek duyulduka ve sonuç bölümünde yer verilmiştir.

2. Aile Mahkemelerinin Yapısı

2.1. Genel Olarak

Mahkemeler, devletçe kendisinden talep edildiğinde adalet dağıtımıyla görevli yargılama yerleridir (Arslan ve Tanrıver, 2001: 36). Mahkemelerin kuruluşu kanunla düzenlenir. Asıl olan, bir davanın genel mahkemede görülmesidir (Kuru, 2001: 41).

Ülkemizde mahkemeler iki derecelidir (Arslan ve Tanrıver, 2001: 53)¹. İlk derece mahkemeleri hüküm veren mahkemelerdir. Üst dereceli mahkemeler ise temyiz yerleridir. Aile mahkemeleri, ilk derece mahkemesidir. Aile mahkemelerinin yer aldığı adli yargı kolunda üst dereceli mahkeme ise, Yargıtay’dır.

---

¹ Her ne kadar mahkemeler iki dereceli olarak kabul edilse de 2002 tarihli “Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun” ile istinaf yargılama usulüne ilişkin olarak 2003 tarihli “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” da istinaf mahkemeleri bölge adliye mahkemeleri olarak düzenlenmiştir. Mahkemelerin en geç Nisan 2007’ye kadar kurulması öngörülmüşse de henüz kurulmamışlardır. İstinaf mahkemeleri, vakia mahkemeleri olup, ilk derece mahkemesinin incelediği maddi vakıaları, gereken hususlar varsa tekrar inceleyecektir. Bazı davalarda ise Yargıtay gibi hukuki denetim yapacaktır. İstinaf mahkemelerinin miktar ve değeri belli meblağı geçmeyen davalarda vereceği kararlar kesin olacaktır, yani temyiz yolu kapalıdır. Diğer kararları içinsse temyiz yolu açık olacaktır (Yılmaz, 2005: 52-53).

Aile mahkemeleri kurulmadan önce, aileye ilişkin davalar sulh ve asliye hukuk mahkemelerinde görülüyordu. Ancak, sosyal alandaki gelişmelerin günümüz aile yapısına yansması sonucunda, gelenekçi aile yapısı değişim sürecine girmiştir. Karmaşık bir yapı gösteren aile hukukuna ilişkin anlaşmazlıklar ise, günden güne artmıştır. Bu gelişmeler, toplumun temel taşı olan ailenin korunmasına yönelik koruyucu, eğitici ve sosyal önlemlerin de alınması gereksinimini doğurmuştur. Bu nedenlerle özel yargılama usulleri uygulayan, bünyesinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı istihdam eden uzman mahkemelerce sorunların çözümü zorunlu hâle gelmiştir. Ceza hukukunda değişen anlayışın “çocuk mahkemeleri”nin kurulmasını zorlaması gibi (Ankay, 1999: 29), aile hukuku alanındaki gelişmeler de aile mahkemelerinin kurulmasını gündeme getirmiştir.

Aile mahkemeleri, Adalet Bakanlığınca, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak, her ilde ve nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede kurulmuştur. Tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde olmak üzere, başlangıçta yüzelliye adet aile mahkemesi açılmıştır. Yargıtay’ın da belirttiği gibi³ (İnal, 2004: 6), aile mahkemesi kurulmayan yerlerdeki davalara o yerdeki asliye mahkemeleri bakacaktır. Eğer birden fazla Asliye Hukuk Mahkemesi bulunuyorsa, bu durumda, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, hangi mahkemenin aile mahkemesinin görev alanına giren dava ve işlere bakacağına karar verecektir. Örneğin “1 nolu Asliye Hukuk Mahkemesi aile hukukundan doğan dava ve işlere bakacaktır” şeklinde görevlendirme yapılacaktır. Görevlendirilen Asliye Hukuk Mahkemesi, tıpkı bir aile mahkemesi gibi yargılama yapıp, aynı usulü uygulayacaktır (Kuru, 2001: 720). Ayrıca 4787 sayılı A.M.K.’nun geçici 1. maddesi, sonuçlanmamış davaların yetkili ve görevli aile mahkemelerine devrini öngörmüştür (İnal, 2004: 6).

Kurulan aile mahkemeleriyle amaçlanan, yeni dava ya da karar türleri getirmek değil, davaların daha uzman bir kadroyla çözümlenmesidir; farklı bir bakış açısı ve çözüm tekniği uygulamaktır.

Genel mahkemeler ile uzman (özel) mahkemeler arasındaki ilişki, görev ilişkisidir (Kuru vd., 2002: 90). Aile mahkemeleri uzman mahkeme olduğundan, asliye ya da sulh hukuk mahkemeleri ile arasında görev ilişkisi vardır. Bir yerde aile mahkemesi kurulmuşsa, aile hukukundan doğan dava ve işlere artık, uzman mahkeme olan aile mahkemesinde bakılacaktır. Aile mahkemesi kurulan yerlerde A.M.K.’nun geçici 1. maddesi uyarınca, diğer mahkemeler, aile mahkemesinin görev alanına giren dava ve işleri yetkili ve görevli aile mahkemesine devreder. Görev kamu düzenine ilişkin olduğundan, yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınması zorunludur. Yanlışlıkla asliye

---

² Çocuk mahkemelerinin kuruluşunu düzenleyen 07.11.1979 tarihli 2253 sayılı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun”da önce 2003 yılında değişiklik yapılmış ve daha sonra da 25876 sayılı 15.07.2005 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile kaldırılmıştır. Çocuk Mahkemelerine ilişkin düzenlemeler bugün 5395 sayılı kanunda yer almaktadır.

³ Yargıtay 2. H.D., T. 22.09.2003, K. 10924/-11758.

hukuk mahkemesinde dava açılmışsa, asliye hukuk mahkemesi kendiliğinden görevsizlik kararı vermelidir.

Aile mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu ilin veya ilçenin mülki sınırlarıyla belirlenir. Buna göre, illerdeki aile mahkemelerinin yargı çevresi, o ilin merkez ilçesinin mülki sınırlarıyla; ilçedeki aile mahkemesinin yargı çevresi de, o ilçenin mülki sınırlarıyla sınırlıdır (Tercan, 2003: 22). Ancak, gerek ildeki, gerek ilçedeki bir aile mahkemesinin yargı çevresi, Adalet Bakanlığı'nın teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca değiştirilebilir.

Aile mahkemesi kurulan ve işi çok olan il ve ilçelerde, Adalet Bakanlığı'nca, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak, aile mahkemesinin birden fazla dairesi kurulabilir. Bu hâlde, kurulan aile mahkemesinin her dairesine bir numara verilir; her mahkeme kendi numarasıyla anılır (Ankara 7. Aile Mahkemesi gibi) (karş. Öztekin, 2005: 42). Bu şekilde birden fazla kurulan aile mahkemeleri arasında astlık üstlük ilişkisi yoktur; hepsi aynı seviyededir. Aralarında işbölümü ilişkisi vardır. Gelen iş, nöbetçi aile mahkemesince, işin niteliğine bakılmaksızın, eşit sayıda dağıtılır⁴. Ancak, Almanya uygulamasında olduğu gibi (Sirmen vd., 2000: 6), aynı şahıslara ilişkin bütün aile sorunlarının aynı mahkemede, dolayısıyla aynı hâkim tarafından çözülmesi, kanunun amacına daha uygun düşeceğinden, dağıtım sırasında bu ilişki gözetilmelidir.

Aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların önemi ve özelliği dikkate alındığında, Asliye Hukuk Mahkemelerinde olduğu gibi, her ilçede en az bir aile mahkemesinin kurulması yerinde olacaktır (Tercan, 2003: 22–23).

2.2. Aile Mahkemelerinin Görevleri

Aile mahkemeleri, yukarıda açıklandığı gibi, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek amacıyla kurulmuşlardır. Aile mahkemeleri için geniş bir görev alanı tespit edilmiştir (Alagonya vd., 2005: 62). A.M.K.'nin 4. maddesinde görevler sayılmıştır. Bunlar:

- (1) 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun, üçüncü kısım hariç olmak üzere (bu ibare 4787 Sayılı Kanun 14.04.2004 tarih ve 5133 Sayılı Kanun ile değiştirilerek eklenmiştir), ikinci kitabı ile 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanuna göre aile hukukundan doğan dava ve işler,

---

⁴ *Yönetmeliğin 18a/2 maddesi uyarınca, bilgisayar kullanılan adliyelerde, gelen işler, tevzi bürosunda bilgisayar aracılığıyla dağıtılır.*

- (2) 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna göre aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi,
- (3) Kanunlarla verilen diğer görevler.

Türk Medeni Kanunu'nun ikinci kitabı, "Aile Hukuku"nu düzenlemektedir. Aile Hukuku başlıklı ikinci kitap "Evlilik Hukuku", "Hısımlık" ve "Vesayet" olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Aile mahkemeleri, ikinci kitapta yer alan üçüncü kısım (vesayet) dışındaki aile hukukundan doğan tüm dava ve işlere bakacaktır. 4787 Sayılı Kanunun 09.01.2003 tarihinde kabul edilmiş olan ilk metninde, ikinci kitap içerisinde yer alan üçüncü kısım (vesayet) da aile mahkemesinin görevleri arasında sayılmıştır. Oysa Medeni Kanun, vesayet ile ilgili görevleri sulh ve asliye hâkimine vermiştir. Uygulamada, göreve ilişkin sorunlar yaratan bu düzenleme, 14.04.2004 tarihli 5133 Sayılı Kanun ile değiştirilerek, ikinci kitabın üçüncü kısmı hariç tutulmuştur. Böylece uygulamada yaşanan sıkıntılar ve tartışmalar da ortadan kalkmıştır.

Yine, 4722 Sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanuna göre aile hukukundan doğan dava ve işlere de aile mahkemeleri bakacaktır. Bu kanunun üçüncü bölümünde yer alan ve aile hukukuna ilişkin olan işler evlenme, boşanma ve evliliğin genel hükümleri; mal rejimleri; üçüncü kişilerin korunması; soy bağı; babalık davası; evlat edinme ve velayete ilişkin davalardır.

İkinci olarak, 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna göre, aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi de aile mahkemelerinin görevine girmektedir. Acaba burada geçen "aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararları" ifadesinden ne anlaşılması gerekir? Burada da, Türk Medeni Kanununun ikinci kitabındaki dava ve işler-vesayet hariç olmak üzere- ölçütünün uygulanması yerinde olacaktır (Tercan, 2003: 34).

Son olarak, kanunlarla belirlenen diğer görevler aile mahkemelerine verilmiştir. Örneğin, Ailenin Korunmasına Dair Kanunun 1. maddesi, aile mahkemelerine bu türden bir görev vermiştir. Anılan maddeye göre, eşlerden birinin veya çocukların ya da aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinin birinin aile içi şiddete uğraması durumunda, alınacak tedbirler aile mahkemeleri tarafından kararlaştırılacaktır.

Belirtilen bu konulara ilişkin olup, konusu para veya parayla ölçülebilen davalarda, H.U.M.K.'nin 8. maddesindeki parasal sınır dikkate alınmayacaktır. Çünkü A.M.K. md. 4/1'de kullanılan ifade mutlak; vesayet dışında, aile hukukundan doğan tüm dava ve işler aile mahkemelerinin görevine girmektedir. Buna göre, örneğin, nişanın bozulması halinde açılan maddi veya manevî tazminat davaları ile hediyelerin geri verilmesine ilişkin davalar, dava konusunun değerine bakılmaksızın, aile mahkemelerinde görülecektir.

2.3. Aile Mahkemelerinde Görevliler

Tek hâkimli tüm mahkemelerde olduğu gibi, aile mahkemelerinde de bir hâkim, bir yazı işleri müdürü ve yeteri kadar personel bulunur. Diğer mahkemelerden farklı olarak aile mahkemelerinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı da istihdam edilmektedir. Aile mahkemelerine atanacak hâkimlerin nitelikleri ile mahkemenin bünyesinde barındırdığı uzmanların özelliklerine ve görevlerine baktığımızda, genel mahkemelerden ayrıldıklarını görüyoruz.

2.3.1. Yetkilendirilecek Hâkimlerin Nitelikleri

2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununda, hâkimin sadece tanımı yapılmış, hâkimlik için aranan nitelikler yazılmamıştır. Buna karşın, aile mahkemelerinde görevlendirilecek hâkimler için özel nitelikler aranmıştır. A.M.K.’nin 3. maddesi, atanacak hâkimlerin niteliklerini şu şekilde sıralamıştır: Atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış olmak, adli yargıda görevli olmak, tercihen evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olmak. Aile mahkemelerine, bu nitelikleri haiz hâkimler arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’na atama yapılır. Hükümde yer alan, evli ve çocuk sahibi olmak ile otuz yaşını doldurmuş olmak ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olmak koşul olarak öngörülmemiş, sadece tercih sebebi olarak gösterilmiştir. Burada şu soru akla gelmektedir: Evli olduğu için diğerlerine göre tercih edilip aile mahkemesine atanan bir hâkim, acaba boşandığında ya da eşi öldüğünde niteliklerini yitirdiği için yine görev yapabilecek midir? Kanaatimizce anılan özellikler, hâkimin deneyimine karine olan niteliklerdir. Bu niteliklerini yitirmesi, tecrübelerini de kaybetmesi sonucunu doğurmaz. Ayrıca, niteliğini yitirdiği gerekçesiyle hâkimi görevden almak, Anayasanın 37. maddesinde yer alan “kanuni hâkim” güvencesine de aykırı düşecektir (Karagülmez ve Ural, 2003: 19–25). Dolayısıyla, başlangıçta anılan koşullara sahip bir hâkimin, atandıktan sonra bu özelliklerini yitirmesi, görevine devam etmesine engel olmamalıdır.

Yine, evlat edinme veyahut taşıyıcı anne veya diğer yöntemlerle çocuk sahibi olan bir hâkim, aile mahkemesine atanabilmek için öngörülmüş tercihlili koşulu taşıdığı kabul edilecek midir? Bu soruya da olumlu cevap vermek gerekir. Çünkü önemli olan hâkimin bizzat çocuk yapma yeteneği değil, bir çocuğun bakımını ve sorumluluğunu üzerine alıp, çocukları yakından tanıyıp tanımadığı ve deneyim sahibi olup olmadığıdır. Amaç, atanacak hâkimin önüne gelen davada çocuk psikolojisine ve yapısına daha uygun karar verebilecek tecrübeye sahip olmasıdır. Bu nedenle, farklı yöntemlerle çocuk sahibi olmuş hâkimlerin de aile mahkemelerine atanma koşullarını taşıdıklarını kabul etmek gerekir (Tercan, 2003: 27–28).

Aile mahkemelerine atanacak hâkimlerin otuz yaşını doldurmuş olmalarının sadece tercih nedeni sayılması, yerinde olmuştur. Aksine bir kabulde, yani, otuz yaşın

doldurulmuş olmasının koşul olarak öngörülmesi durumunda, genç hâkimlerin ilk atamalarının genellikle 5, 4 ve 3. bölgelere yapılıyor olması nedeniyle, bazı ilçelerde ve hatta bazı küçük illerde aile mahkemesi kurmak olanaksız hâle gelecektir. Öte yandan yaş, olgunluğa karine sayılsa bile, Aile Mahkemesi Kanununun aradığı anlamda, evlilik tecrübesine sahip olma veyahut çocuk psikolojisini iyi tanıma ölçütü değildir. Yani, yirmi beş yaşında olan bir hâkimin, otuz yaşındaki diğer bir hâkimden daha fazla deneyime sahip bulunması da olasıdır. Bu açıdan bakıldığında, yaş sınırının otuz beşe çıkartılması ve atanabilmenin koşulu sayılması yönündeki görüşe (Tercan, 2003: 28) ihtiyatla yaklaşılması düşüncesindeyiz.

Kanunda aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olmak tercih sebebi gösterilmişse de, ülkemizde sosyal bilimler enstitüsü bünyelerinde, münhasıran aile hukuku alanında yüksek lisans veya doktora programları açılmamaktadır. Kaldı ki, bu alandaki mevzuat, lisans eğitimi ile öğrenilebilir niteliktedir. Ayrıca, Yargıtay, emsal kararlarıyla aile hukukunun gelişimine katkıda bulunarak hâkime yol göstermektedir. Aile mahkemesinde görev yapacak hâkimin, hukuk bilgisinden çok, empati kurabilme, tarafların psikolojisini anlayabilme yeteneğine sahip olması önemlidir. Bu nedenle aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olmak koşulu yerine, psikoloji, psikodrama gibi alanlarda lisansüstü eğitim yapmış olmayı tercihen aramak daha yerinde olacaktır (Baktır, 2003: 56; Albayrak, 2005: 9).

2.3.2. Görevlendirilecek Uzmanların Nitelikleri

2.3.2.1. Uzmanların Atanmaları

Aile Mahkemelerinde çalıştırılacak uzmanlar tek tek sayılmıştır. Buna göre, her aile mahkemesine bir psikolog, bir pedagoğ ve bir de sosyal çalışmacı atanacaktır. Bu uzmanlar birbirlerine alternatif değildir. Üçünün de birlikte atanması öngörülmüştür. Her üç uzman da Adalet Bakanlığı'na, kadrolu ve sürekli olarak atanır.

Belirtilen uzmanların bulunmaması ya da bir engelden ötürü görev yapamamaları veyahut başka bir uzmanın yardımına gereksinim duyulması durumunda, aile mahkemeleri, 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 275 v.d. maddelerine göre, başka kurumlardan ya da serbest çalışan uzmanlardan yararlanabilecektir. Eğer aile mahkemesi, Adalet Bakanlığının atadığı uzmanlar dışında görevlendirme yapmışsa, ücretini hâkim belirleyecektir. Belirlenen ücret taraflara yükletilmemeli; H.U.M.K.'nin 415. maddesinde öngörüldüğü gibi, hazine tarafından ödemesine karar verilmelidir (Tercan, 2003: 30). Aksi halde, aynı konumdaki uzmanlardan mahkemede kadrolu olarak bulunanların ücretini Hazine, kadrosu bulunmayanların ücretini taraflar ödemiş olacaktır. Böylece, kadrolu uzmanlardan yararlanan taraflar ile yararlanmayanlar arasında eşitsizlik doğacaktır. Ne var ki uygulamada bu masraflar hemen her zaman taraflardan birine yükletilmektedir (Öztek, 2005: 44).

Aile mahkemelerinde görev yapacak hâkimlerde olduğu gibi, atanacak uzmanların da evli, çocuk sahibi ve otuz yaşını doldurmuş olmaları tercih nedeni sayılmıştır. Aynı şekilde aile sorunları alanında yüksek lisans yapılması da tercih sebebi sayılmıştır.

2.3.2.2. Uzmanların Görevleri

Psikolog, bireyleri anlamaya çalışıp, onların, davranışlarını düzeltmesine ve geliştirmesine yardımcı olur. Pedagog, eğitim uzmanı olarak çocuklarla ilgili çalışma yapar (Karagülmez ve Ural, 2003: 142, 143). Sosyal çalışmacı ise, 2828 sayılı S.H.Ç.E.K.'da tanımlandığı gibi, kişi ve ailelerin kendi kontrolleri dışında gerçekleşen maddi ve manevî yoksunluklarının giderilmesi ve sosyal sorunların çözülmesi için çaba gösterir.

Aile mahkemesi bünyesinde çalışan uzmanların görevleri yasa da sayılmıştır. Yasada belirtilen, davanın esasına girmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, mahkemece istenen bu görevler şöyledir: Konular hakkında, taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek; mahkemenin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek; mahkemece verilecek diğer görevleri yapmaktır.

Kanunda sayılan bu görevlerden anlaşıldığı gibi, hâkimin gerek duyması halinde uzman, taraflar arasındaki uyuşmazlığın ne olduğunu ve nedenlerini araştırıp mahkemeye sunarak; taraflar dinlenirken duruşmada hazır bulunup, tarafların psikolojik durumları hakkında görüş bildirerek; hâkimin verdiği koruyucu, eğitici ve sosyal önlemleri takip edip, yerine getirerek mahkemeye yardımcı olur.

Tartışmalı olan konu, bilirkişilerle benzer görevi yapan aile mahkemesi uzmanlarının, H.U.M.K.'nın md. 275 vd. anlamında bilirkişi sayılıp sayılmayacağıdır. H.U.M.K. md. 275 gereğince, hâkim, çözümü özel ve teknik bilgi gerektiren uyuşmazlıklar için bilirkişiye başvurmuştur. Yani, bilirkişiye, üzerinde uyuşmazlık bulunan vakıaların ispatı için gidilmektedir. Oysa aile mahkemesi hâkimi, bilinen uyuşmazlığın kaynağını öğrenmek, duruşmada dinlenen tarafların psikolojik durumlarını anlamak ve bazen de verdiği koruyucu önlemi yerine getirtmek için uzmanlardan yararlanmaktadır.

Yapılan işin farklılığı ile mahkeme uzmanlarının Devlet kadrolu çalışanı olması dikkate alındığında, aile mahkemelerine atanan uzmanların H.U.M.K. md. 275 anlamında bilirkişi olmadıklarını kabul etmek isabetli olacaktır. Uzmanlar, bilirkişi değil, hâkime yardımcı personeldir (Tercan, 2003: 33; ayrıca bkz. Öztekin, 2005: 45).

Bu bölümde değinilmesi gereken bir konu da, aile mahkemesinin olmadığı yerlerde, aile mahkemesi sıfatıyla görev yapacak asliye hukuk mahkemelerinin bünyesinde uzman çalıştırıp çalıştıramayacağıdır. Kanunda bu konuda açıklık yoktur (Büyüktanır,

2003: 34). Tahsis edilmiş kadro da bulunmamaktadır. Bu nedenle aile mahkemesi sıfatıyla görev yapacak asliye hukuk mahkemesi hâkimi, gerek gördüğünde, serbest veya diğer kurumlarda çalışan uzmanlardan (psikolog, pedagoğ veya sosyal çalışmacı) yararlanabilmelidir.

2.4. Aile Mahkemelerinde Dava Açılması ve Yargılama Usulü

2.4.1. Dava Açılması

Aile mahkemeleri, re'sen bir aile hukuku uyuşmazlığına el atıp çözümleyemez; bir tarafın dava açması üzerine davaya bakabilir (Tercan, 2003: 43). Dava, yazılı dilekçeyle açılır. Dava dilekçesi, H.U.M.K. md. 179'daki konular dikkate alınarak hazırlanır. Mahkemeye gelen dava dilekçesi, davalıya tebliğ edilir; davalı on gün içinde cevaplarını yazılı olarak bildirir. Taraflar davayı bizzat takip edebilecekleri gibi, vekil aracılığıyla da kendilerini temsil ettirebilirler.

Aile mahkemelerinde, eşler, çocuklar ve ilgililer dışında, evliliğin butlanı gibi bazı hallerde, Cumhuriyet savcısı da dava açabilir.

2.4.2. Yargılama Usulü

Aile hukuku, medeni hukukun diğer bölümleri ve borçlar hukukuna göre özerk bir karakter sergilemektedir. Yani, medeni hukuk ve borçlar hukuku kurallarının aile ilişkilerinde doğrudan uygulanma kabiliyeti bulunmamaktadır (Koçhisarlıoğlu, 2004: 19). Bu nedenle aile mahkemelerinde uygulanacak yargılama usulü hakkında özel bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu Kanunda hüküm bulunmayan konularda Türk Medeni Kanununun aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun hükümleri uygulanacaktır.

2.4.2.1. Genel Usûl Kuralı

Türk Medeni Kanununda, aile mahkemelerinde hangi yargılama usulünün uygulanacağı konusunda açıklık yoktur. Bu nedenle, aile mahkemelerinde uygulanacak yargılama usulünü, H.U.M.K.'na göre tespit etmek gerekir. H.U.M.K. md. 178 ve devamı maddelerine göre, asliye hukuk mahkemelerinde, kural olarak yazılı yargılama usulü uygulanmaktadır (Üstündağ, 2000: 447). Aile mahkemeleri, aile hukukundan doğan uyuşmazlıklar için, asliye hukuk mahkemesi derecesinde kurulmuş ilk derece mahkemeleridir. O halde, aile mahkemelerinde de öncelikle özel usul kuralları, bulunmadığı durumlarda ise, yazılı yargılama usulü uygulanacaktır (Tercan, 2003: 41).

Yazılı yargılama usulü, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Diğer yargılama usullerine (basit ve sözlü) göre daha uzundur ve daha çok sayıda şekli kuralları içermektedir. Örneğin, bu yargılama usulü gereğince aile mahkemelerinde de, dava dilekçesine cevap, cevaba cevap, cevaba cevaba cevap verilmesi gibi oldukça uzun olan bir sürecin işletilmesi gerekmektedir. Yine, aile mahkemelerinde adli tatil süresince yargılamaya ara verilecektir. Oysa aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıkların, ailenin ve çocuğun psikolojik durumları ile duyarlılıkları nedeniyle, biran önce çözümlenmesi gerekir. Bu nedenlerle aile mahkemelerinde uygulanacak usulün daha kısa ve basit olarak tespiti, kuruluş amacına uygun düşecektir (Tercan, 2003: 42).

2.4.2.2. Medeni Kanunda Öngörülen Usûl Kuralları

Medeni Kanunda belirli dava ve işler için öngörülen özel hükümlerden bazıları şunlardır:

- Evlenmenin butlanı davasında, boşanmaya ilişkin usul hükümleri uygulanır (M.K. md. 160). Boşanmaya ilişkin usul hükümleri ise, kural olarak uygulanan yazılı yargılama usulünden farklıdır (M.K. md. 184). Örneğin, hâkim, boşanma veya ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanan kanaat getirmediği, bunları ispatlanmış saymaz. Yine, hâkim, taraflara yemin öneremez ve tarafların ikrarı hâkimi bağlamaz. Hâkim, kanıtları serbestçe takdir eder; boşanmaya veya sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz.
- Soy bağına ilişkin davalarda özel usul kurallarına yer verilmiştir (M.K. md. 284). Buna göre, hâkim, maddi olguları re'sen araştırır ve kanıtları serbestçe takdir eder; taraflar, soy bağıнын belirlenmesinde zorunlu olan ve sağlıklarını yönünden tehlike yaratmayan araştırma ve incelemelere rıza göstermekle yükümlüdür. Taraf rıza göstermezse, hâkim, beklenen sonucu, onun aleyhine doğmuş sayabilir.

2.4.2.3. Aile Mahkemeleri Kanununun Öngördüğü Özel Usûl Kuralı (Sulh)

Aile mahkemelerinde yapılacak yargılamada, uyuşmazlığın sulh yoluyla çözümlenmesi öngörülmüştür. Buna göre aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması için eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit edip, bunların sulh yoluyla çözümünü teşvik edecektir. Yani, öncelikle sorunun sulh yoluyla çözümünü deneyecektir. Bu aşamada hâkim, mahkeme bünyesindeki uzmanların yardımından yararlanabilir. Ancak, uzmanlardan yararlanıp yararlanmamak hâkimin takdirine bağlıdır.

Getirilen sulh yöntemi ile davaların daha çabuk sonuçlanması amaçlanmıştır (Tercan, 2003: 48). Ayrıca, sulh sonucu verilen kararların, tarafları da memnun edeceği düşünülmüştür. O halde, aile mahkemesi hâkimi, ilk olarak eşleri sulha teşvik edecek, bu yolda başarı sağlayamazsa, yargılamaya devam ederek esas hakkında karar verecektir (Aras, 2004: 303).

Aile mahkemelerinde görülen davaların büyük kısmı, kamu düzeniyle ilişkili olduğundan, tarafların dava üzerinde serbestçe tasarrufta bulunma yetkileri sınırlıdır. Örneğin, evliliğin butlanı, feshi, ayrılık veya boşanma konularında sulh yapılamaz (Tercan, 2003: 47). Yine, evliliğin devamı veya varlığı gibi sorunlar da sulha konu edilemez. Taraflar bu davalarda anlaşmalarını belirtmeler bile, hâkim, yapılmış bu sulh ile bağlı değildir. Ancak, boşanmanın veya ayrılığın fer'i hükümleri üzerinde taraflar sulh yapılabilir.

Taraflar sulh olduklarında, sulh kapsamına giren konular tek tek duruşma tutanağına geçirilip, tarafların veya vekillerinin imzalarıyla tasdik edilecektir. Hâkim, gerek gördüğünde, düzeltmeler yapabilecektir. Özellikle anlaşmalı boşanma davalarında, hâkim, boşanma iradesinin açık bir şekilde, baskı, korkutma veya aldatma olmadan verildiğinden ve evlilik birliğinin sürdürülemeyeceğinden emin olmalıdır.

Maddede yer alan 'esasa girmeden önce' deyiminden ne anlaşılacaktır? Eğer bu deyimle, tarafların beyanlarının alınmasından ve tanıkların dinlenilmesinden önceki aşama kast ediliyorsa, bu durumda hâkim aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün bulunup bulunmadığını nasıl tespit edecektir? Tarafların beyanları ve delilleri toplanacak ise, bu kez zaten esasa girilmiş olacaktır. Kanaatimizce 'esasa girilmeden önce' ibaresinin yerine, 'hâkim yarar gördüğünde' denilmesi daha yerinde olacaktır. Bir diğer görüşe göre hâkim, sorunları tespit ettikten sonra, gerekiyorsa bir kez daha tarafları sulha teşvik edebilmelidir (Aras, 2004: 305). Böylece hâkim, hem süreç olarak sınırlanmamış olacak, hem de eşlerin karşılıklı sevgi ve saygı derecesini ölçmek gibi tespiti zor bir görevle karşı karşıya kalmayacaktır. Öte yandan, hâkim, tarafların beyanları yanında diğer delilleri de toplayabilecek ve böylece davanın esasını oluşturan sorun hakkında bilgi sahibi olacak ve taraflara kalıcı çözüm önerebilecektir (Albayrak, 2005: 16). Ayrıca, bu yönde yapılacak bir düzenleme, H.U.M.K.'nin 213'üncü maddesinde yer alan "...hâkim, sonuç vereceği umulan hallerde tarafları sulha teşvik edebilir" şeklindeki düzenlemeye de uygun düşecektir.

Özetle, aile mahkemesi hâkimi, baktığı davada öncelikle özel usûl hükümlerini, özel hüküm bulunmayan dava ve işlerde ise, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanununun öngördüğü yazılı (H.U.M.K. 507. maddesi uyarınca nafaka ve velayete ilişkin dava ve işlerde basit) yargılama usulüne ilişkin hükümleri uygulayacaktır.

Aile mahkemelerinde kural olarak aleni duruşma yapılır. Ancak, eğer duruşmanın açık yapılması genel ahlâk ve adaba aykırı düşecekse, mahkeme, gerekçesini göstererek, duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir. Yine, Medeni Kanunun 184/6

maddesine göre, boşanma davalarında taraflardan birinin talebi halinde hâkim duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir.

3. Aile Mahkemesinde Görülen Dava Türleri ve Kararların Yerine Getirilmesi

3.1. Karar Türleri

Aile mahkemelerinin verebileceği kararlar, dava türlerine göre değişmektedir. Aile mahkemelerinde hangi davalara bakılabileceği, önceki bölümde açıklanmıştı. Bu davalar, daha önce asliye ya da sulh hukuk mahkemelerinde görülen davalardır. Bu nedenle, yazımızda, aile mahkemelerinde görülmesi dolayısıyla farklı uygulama yapılan dava ve karar türleri üzerinde durulmuştur.

3.1.1. Ailenin Korunmasına İlişkin Kararlar

Aile, toplumun en küçük hücresi olduğundan, toplum huzurunun sağlanması için ailenin korunması birçok ülkenin anayasasında ve yasalarında yer almıştır (Öztaş, 2000: 15–17). 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında ailenin korunmasına 5. ve 41. maddelerde yer verilmiştir. Ayrıca ülkemizde, hem genel nitelikteki hem de özel nitelikteki yasalarla ailenin korunması amaçlanmıştır. Aile kavramında gerçekleşen dönüşmeler, ailenin korunması kavramına da yansımaktadır. Bu bağlamda ailenin korunması eşleri birbirine karşı koruyan kurallar olmaktan öte, ailenin kurulmasından başlayarak eşlerin aile birliğine katkılarını, çocuklarla olan ilişkilerini, evlat edinmeyi, aile bireylerine yardım etme zorunluluğunu, mal rejimlerini, yasal temsilci atanacak kişilerin belirlenmesini, denetlenmesini ve buna benzer konuları içinde barındıran bir anlam taşımaktadır (Efem, 2005: 53).

Genel kanun olarak Medeni Kanunda, özel kanun olarak ise, 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ile Aile Mahkemelerinin Kuruluşuna Dair Kanun' da aileyi koruyucu hükümler bulunmaktadır. Özel yasaların amacı, alınacak önlemlerin sürecini hızlandırmaktır. Ne var ki, hâlâ nüfusun önemli bir bölümü yapılan bu düzenlemelerden habersizdir. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi Sosyal ve Kriminolojik Araştırmalar Çalışma Grubu tarafından 2003 yılında yapılan Kadına Yönelik Şiddet Konulu Araştırma Raporuna göre, evli veya evlilik tecrübesi yaşamış kadınların %57,43'ü, 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'dan haberdar değildir (Ayan, 2004: 301).

Hem Medeni Kanun hem de özel yasalarda öngörölmüş tedbirlere hükmetme görevi, aile hâkimine aittir. Yetkili mahkeme ise, Medeni Kanuna göre verilecek tedbirlere eşlerden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesidir.

4320 sayılı Kanun'a göre alınacak önlemlerde, yetkili mahkemenin neresi olacağı konusunda açıklık yoktur. Bir görüşe göre, aile mahkemelerinin kararları ihtiyati tedbir niteliğinde olduğundan, en çabuk ve en kolay nerede alınabileceyse, o yer mahkemesi yetkili olmalıdır (Ayan, 2004: 306). Diğer bir görüşe göre ise (Ruhi, 2004: 532–533), 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, daha önce olmayan yeni bir müesseseye yer vermiştir. Ailenin ve özellikle eşlerin korunması amacıyla getirilen bu kurum, aile konutu kurumudur. “Aile konutu, eşlerin bütün yaşam faaliyetlerini gerçekleştirdiği, buna göre yaşantısına yön verdiği, acı ve tatlı günleri içinde yaşadığı alandır. Bu alan ile ilgili olarak bir eşin tek başına hukuki işlem yapması, diğer eşin yararlarını zedeler”. 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 194. maddesi uyarınca, aile konutunun ve bu konutla ilgili kanuni hakların koruma altına alınması amaçlanmıştır. Bu koruma, 4721 sayılı Kanunun yürürlüğe giriş tarihi olan 01.01.2002'den önce edinilmiş aile konutları için de geçerlidir⁵. Tedbir kararı, aile konutunun bulunduğu yer mahkemesinde alınmalıdır. Ne var ki, kusurlu eş her zaman aile konutunda oturmamaktadır. Çoğunlukla da, şiddete uğrayan eş, aile konutundan ayrılmaktadır. Bu nedenle, koruma kararı alınmasında, genel yetki kuralının uygulanması, yani kusurlu olan eşin (davalının) yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olduğunun kabulü, daha yerinde olacaktır (Peker, 2004: 647–660). Böylece, kararın yerine getirilmesi aşaması daha kolay ve etkili olacaktır. Çünkü verilecek tedbir kararının bir örneği, yerine getirilmesi için kusurlu eşin yerleşim yeri mahkemesine gönderilmektedir. Kararı alan Cumhuriyet başsavcılığı, koruma kararına uyulup uyulmadığını, bizzat kusurlu eşin bulunduğu yerde, zabıta aracılığıyla denetlemektedir.

Aile mahkemesi hâkiminin, ailenin korunması amacıyla verebileceği tedbirleri üç grupta sıralayabiliriz:

3.1.1.1. Türk Medeni Kanununa Göre Verebileceği Tedbir Kararları

Medeni Kanun, evlilik birliğini koruyucu birçok hüküm getirmiştir. Medeni Kanunun öngördüğü bu tedbirler sadece geçerli bir evlenme sözleşmesine dayanan birlikteliklere uygulanır. Yani, daha dar kapsamlıdır. Buna karşın, Ailenin Korunmasına Dair Kanun, aynı çatı altında yaşayan tüm aile bireylerini koruma kapsamına almıştır (Ayan, 2004: 303).

Medeni Kanuna göre hâkimin müdahalesini isteyebilmek için eşlerden birinin, evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri yerine getirmemesi veya eşlerin evlilik birliğini ilgilendiren önemli bir konuda anlaşmazlığa düşmeleri gerekir. Bu hâlde eşler ayrı ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler (Akıntürk, 2002: 125). Eşler arasında şiddet uygulanması hâlinde de evlilik birliğinden doğan yükümlülüğe aykırılık koşulu gerçekleşmiştir. Ancak, bu halde şiddeti önlemeyi amaçlamış olan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun özel hükümlerine öncelik verilmelidir (Ayan, 2004: 302).

⁵ *Yargıtay H.G.K., 04.10.2006 T., 2006/2-591 E., 2006/624 S.K.*

Önüne gelen talep üzerine hâkim, eşleri yükümlülükleri konusunda uyarır; onları uzlaştırmaya çalışır ve eşlerin ortak rızası ile uzman kişilerin yardımını isteyebilir. Hâkim, gerektiği takdirde eşlerden birinin istemi üzerine, kanunda öngörülen önlemleri alır. M.K. md. 195'te "Evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi halinde, eşler ayrı ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler" hükmü yer almaktadır. Yine, eşlerden birinin istemi üzerine hâkim, ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan malî bir yükümlülüğün yerine getirilmesi için, belirleyeceği malvarlığı değerleriyle ilgili tasarrufların, ancak diğer eşin rızasıyla yapılabileceğine karar verebilir. Yargıtay'a göre hâkim, sınırlama kararı vermeden önce ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan mali yükümlülüğün yerine getirilmemesi ile ilgili değerleri tespit etmeli, diğer eşin rızasıyla yapılacak tasarrufların hangi malları kapsadığını kararında ayrıntılı belirtmelidir⁶.

3.1.1.2. Aile Mahkemeleri Kanununa Göre Verilen Tedbir Kararları

Bu kanun uyarınca aile hâkimi, diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere, görev alanına giren konularda, yetişkinler ile küçükler hakkında ayrı ayrı eğitici ve sosyal önlemleri alabilir.

(1) Yetişkinler hakkında:

- Evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşleri uyararak, gerektiğinde uzlaştırmak,
- Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan mali yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin gerekli önlemleri almak,
- Resmi veya özel sağlık veya sosyal hizmet kurumlarına, huzur evlerine veya benzeri yerlere yerleştirmek,
- Bir meslek edinme kursuna veya uygun görülecek bir eğitim kurumuna vermek.

(2) Küçükler hakkında:

- Bakım ve gözetime yönelik nafaka yükümlülüğü konusunda gerekli önlemleri almak,
- Bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş halde kalan küçüğü, ana ve babadan alarak bir aile yanına veya resmi ya da

⁶ Yargıtay 2. H.D., 30.05.2005 T., 2005/5879-8355 S.K.

özel sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus kuruma yerleştirmek⁷,

- Çocuk mallarının yönetimi ve korunmasına ilişkin önlemleri almak,
- Genel ve katma bütçeli daireler, mahalli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bankalar tarafından kurulmuş teşekkül, müessese veya işletmelere veya benzeri işyerlerine yahut meslek sahibi birinin yanına yerleştirmek.

Hâkim, bu kararların takip ve yerine getirilmesi için mahkeme bünyesindeki uzmanları görevlendirebilir. Bu önlemler için harcama yapılması gerektiğinde, giderler Devlet tarafından karşılanmalıdır (Tercan, 2003: 36).

Aile mahkemelerince verilen bu kararlar, geçici hukukî koruma sağlayan tedbirlerdir. A.M.K. 6/son maddesi, bu kararların ihtiyati tedbir niteliğinde olduğunu kabul etmiştir. Bu nedenle, tedbir kararına aykırı davranışta bulunan taraf, bir aydan altı aya kadar hapisle cezalandırılabilir. Ancak bu cezaya aile mahkemesi hâkimi değil, görevli ceza mahkemesi hükmedecektir.

3.1.1.3. Ailenin Korunmasına Dair Kanun Uyarınca Verilen Tedbir Kararları

Ailenin Korunmasına Dair Kanun, eş veya çocukları veyahut aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerini, aile içi şiddete karşı korumayı amaçlamıştır (Hacıoğlu, 1999: 39). Aile içi şiddet, aynı çatı altında yaşayan aile bireylerinden birinin, diğerine yönelik sözlü, fiziki ya da duygusal kötü davranışdır (Öztürk, 2003: 263). 4320 sayılı Kanunun genel gerekçesinde aile içi şiddet, ‘aile içinde, bir bireyin diğer bireye yönelik fiziki, sözel ve duygusal kötü davranışı’ olarak tanımlanmıştır. Aile içi şiddet, aile içinde yaşayan bireylerin fiziki, ahlâki ve psikolojik yapılarını etkilemektedir. En çok da, en zayıf durumdaki kadını ve çocukları etkilemektedir (Ruhi, 2004: 530–532).

Hangi eylemler aile içi şiddet niteliğinde sayılacaktır? Aile içi şiddet için mutlaka fiziki bir harekete ihtiyaç yoktur. Örneğin, koca, sürekli karısına hakaret ediyorsa, bu hareket de aile içi şiddet olarak kabul edilmelidir (Zevkliler vd., 1999: 768). Ancak, kocanın ailesine bakmaması, parasını kumarda yitirmesi ya da alkol alarak harcaması gibi pasif davranışlar, şiddet niteliği taşımamaktadır (Ayan, 2004: 307). Bu durumda talep edildiğinde, hâkim, Medeni Kanunun evlilik birliğinin korunmasına ilişkin hükümlerini uygulayabilir.

Evlilik birliğinin eşlere yüklediği yükümlülüklerin en önemlisi, eşlerin birbirlerinin kişilik değerlerine saygı göstermesi ve birbirlerine karşı şiddete

---

⁷ Yargıtay 20. H.D., 13.03.2006 T., 2006/1705-3215 S.K.

başvurmamasıdır. Evlilik birliğinde çıkacak şiddet olayları, hem eşlere hem de evlilik birliğine onarılamayacak nitelikte zararlar vermektedir. Ailenin Korunmasına Dair Kanun, eşler ile aile bireylerinin şiddete maruz kalmalarını önlemek ve dolayısıyla da evlilik birliğinin dağılmasını engellemek amacını taşımaktadır (Ayan, 2004: 301). Bu nedenle, sadece aile içi şiddet uygulanması durumunda, hâkime müdahale olanağı vermektedir. Eğer, evlilik birliği, aile içi şiddet dışında tehlikeye girmişse, Medeni Kanun hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

3.1.1.3.1. Koruma Tedbirini Talep Edebilecek Kişiler ve Yargulama

4320 Sayılı Kanun “eşlerden biri, çocuklar veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireyleri” hakkında düzenlemeler yapmıştır. Bu ibarelerden, kan bağı dışında “aynı çatı altında yaşama” ölçütüne de yer verildiği anlaşılmaktadır. Peki, belirtilen “aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireyleri” kapsamına kimler girer? Kanunun uygulanması açısından, öncelikle bu kapsamın belirlenmesi gerekir.

Dar anlamda aile eşleri, geniş anlamda aile eşler yanında çocukları, en geniş anlamda aile ise, ana baba ve çocuklar yanında kan bağıyla bağlı olan hısımları, kayın hısımlarını, bir sözleşme ilişkisi nedeniyle aile ile bir arada yaşayan işçi, hizmetli ve yardımcıları (aşçı, şoför, kâhya v.b.) kapsar (Zevkliler vd., 1999: 647). Ailenin Korunmasına Dair Kanunun, en geniş anlamda aileyi koruduğunu kabul etmek yerinde olacaktır. Elbette, konuk olarak bulunmak gibi geçici süreyle kalanlar, koruma kapsamına girmeyecektir. Ancak, kan, sıhrî veya sözleşmeye dayalı olarak devamlı bir arada yaşayanlar koruma kapsamına girecektir. Bu kabul ışığında bakıldığında, resmi nikâhı olmadan birlikte yaşayan çiftelerin, boşanmış olup hâlâ bir arada yaşayan eşlerin, evlilik dışı doğmuş olup da babasına soy bağı ile bağlanmamış çocukların da koruma kapsamında oldukları görülmektedir. Türk hukuk sisteminin yalnızca resmi evliliğe hukukî sonuçlar tanıdığını, dolayısıyla nikâh akdi olmaksızın birlikte yaşayanların korunamayacağını savunmak (Ruhi, 2004: 530), kanunun, korumaya yönelik amaç ve kapsamını daraltmak anlamına gelecektir. O halde, “aynı çatı altında yaşamak” tabirinden, süreklilik taşıyan birliktelikleri anlamak gerekir (Peker, 2004: 647–660).

Aile hâkimi, tarafların ihbarı veyahut Cumhuriyet başsavcılığının bildirimine üzerine, eşlerden birinin veya çocukların ya da aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinden birinin aile içi şiddete maruz kaldığını öğrendiğinde, kendiliğinden, kusurlu eş hakkında kanunda sayılan tedbirleri veyahut bunların benzerlerini uygulayacaktır. Cumhuriyet savcılığı herhangi bir şekilde aile içi şiddet durumundan haberdar olması halinde, hazırlık soruşturması yaparak, durumu aile hâkimine bildirir. Ayrıca eylem suç oluşturuyorsa ve yeterli delil varsa, görevli ceza mahkemesinde kamu davası da açabilir. Oysa Medeni Kanuna göre tedbir uygularken hâkim, tarafların istemleriyle bağlıdır ve sadece kanunda öngörülen tedbirleri uygulamakla yetinecektir.

Medeni Kanuna göre yapılan taleplerden farklı olarak, 4320 sayılı Kanuna göre yapılacak başvurularda harç alınmayacaktır. Bu düzenlemenin amacı, şiddete maruz kalan aile bireyine, tedbir kararı talebiyle mahkemeye başvurması için kolaylık sağlamak ve maddi bir külfet yüklememektir (Ruhi, 2004: 538).

Aile içi şiddete maruz kalan bireyin başvurusu teknik anlamda bir dava olmayıp, şekli bir bildirimden ibarettir (Peker, 2004: 647–660). Şiddete uğrayan şeklen davacı, hakkında tedbir kararı verilecek kusurlu eş ise şeklen davalı konumundadır. Buna göre, 4320 Sayılı Kanunla ilgili yargılama, aslında nizasız kaza işidir (Kuru vd., 2002: 61-64).

Talep üzerine mahkeme, davayı basit yargılama usulüne göre inceler (Kuru vd., 2002: 701). Re’sen delilleri araştırır. Taraflar takip etmese bile, dosyayı işlem den kaldıramaz; esas hakkında karar verir (Öztürk, 2003: 264). Aile mahkemesi hâkimi, mağdurların tekrar şiddete uğrama olasılığı varsa, tanık ya da karşı tarafı dinlemeden koruma kararını verebilir.

Tedbir kararının temyizinin olanaklı olup olmadığı tartışmalıdır. Yargıtay, verilen tedbir kararının, hâkimin tayin ettiği süreyle geçerli olduğunu ve temyiz incelemesine tabi olmadığını kabul etmiştir⁸ (Ayan, 2004: 319). Gerçekten de verilen karar, geçici tedbir niteliğindedir. Bu nedenle, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun ihtiyati tedbire itiraza ilişkin hükümleri gereğince, koruma kararına, bu kararı veren mahkemede itiraz edilebilmelidir.

4320 sayılı Kanun, kusurlu eş dışında kalan diğer aile bireylerinin uyguladıkları aile içi şiddet nedeniyle uygulanmaz⁹. Kanun, sadece kusurlu eşin şiddetine maruz kalan diğer aile bireyleri için koruyucu tedbirler öngörmüştür. Ayrıca, eşlerden birinin bir defa şiddete maruz kalması, 4320 sayılı Kanunun uygulanması için yeterli değildir. Şiddetin belli ölçüde süreklilik taşıması veya yeniden şiddete uğrama olasılığının bulunması gerekir. Çünkü kanunun amacı şiddeti cezalandırmak değil, aile içi şiddeti durdurmaktır (Ayan, 2004: 308). Ancak, 4320 sayılı Kanunun uygulanabilmesi için şiddet eyleminin ceza hukuku bakımından suç oluşturması zorunlu değildir.

3.1.1.3.2. Mahkemece Verilebilecek Tedbir Çeşitleri

Şiddete uğrayan aile bireyinin istemi veyahut Cumhuriyet savcısının bildirimini üzerine (kanun “bildirim” demişe de uygulamada genellikle eylem özetlenmekte ve A.K.D.K. uyarınca uygun görülecek tedbirlerin uygulanması talep edilmektedir), mahkemenin verebileceği kararları şu şekilde sıralayabiliriz:

⁸ *Yargıtay 2. H.D., 30.12.1998 T., 14493/14365 S.K.*

⁹ *Yargıtay 2. H.D., 18.03.2003 T., 2003/9980-11604 S.K.; Yargıtay 2. H.D., 23.02.2004 T., 2004/1337-1995 S.K.*

- Kusurlu eşe, aile bireylerine karşı şiddete veya korkutmaya yönelik davranışta bulunmaması konusunda uyarıda bulunmak: Şiddet ve korkudan kast edilen, kişiye maddi ve manevî eziyet veren, bedeni ve ruhi her türlü hareketlerdir (Ruhi, 2004: 540).
- Kusurlu eşin ortak evden uzaklaştırılması ve konutun diğer bireylere tahsis edilmesi: Hâkim, şiddet uygulayan eşi, aile konutundan uzaklaştırarak, evi şiddete maruz kalan diğer eşe ve varsa çocuklara tahsis edebilir. Ayrıca şiddet uygulayan eşin, ortak konuta veya işyerine yaklaşmamasını da karara bağlayabilir.
- Kusurlu eşin, aile bireylerinin eşyalarına zarar vermemesi konusunda uyarılması: Eşya kapsamına, taşınır mallar ile taşınmazlar girer. Eğer kusurlu eş, kendi eşyalarına zarar vermişse ve bu durumdan diğer aile bireyleri maddi ve manevî açıdan etkilenmişse, hâkim bu halde de uyarıda bulunabilir (Ruhi, 2004: 540).
- Kusurlu eşin, diğer aile bireylerini iletişim vasıtalarıyla rahatsız etmemesi konusunda uyarılması: İletişim vasıtalarıyla telefon, elektronik mektup, faks, telgraf, mektup, kartpostal, telefon mesajı vb. kast edilmektedir.
- Kusurlu eşin, varsa silahını zabıtaya teslim etmesinin istenmesi. Amaç ileride gerçekleşmesi olası zararların engellenmesidir. Geçici bir önlem niteliğindedir; zorunlu değildir.
- Kusurlu eşin uyuşturucu madde olarak ya da alkollü olarak ortak konuta gelmemesi konusunda uyarılması. Böylece, kullanılan uyuşturucu madde veyahut alkolden kaynaklanan şiddetin önlenmesi amaçlanmıştır.
- Diğer tedbirlere hükmedebilir. Bunlara örnek olarak, şiddet uygulayan eşin, işyerindeki amirine durumu bildirmek; şiddet uygulayan eşin psikolojik kontrol veya tedavisine karar vermek; alkol bağımlısı olup olmadığını tespit için rapor aldırtmak, bağımlı ise tedavisine karar vermek; tacize uğrayan küçüklerin yurtlara yerleştirilmesine karar vermek sayılabilir (Ruhi, 2004: 542).

Aile hâkimi, bu tedbirlerden birine veya birden fazlasına birlikte karar verebileceği gibi, benzer tedbirlere de hükmedebilir. Hâkimin geniş bir takdir hakkı vardır. Ayrıca kusurlu eşe, tedbire aykırı davranması halinde tutuklanacağını ve özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm edilebileceğini de ihtar eder. Tedbir kararıyla birlikte hâkim, tarafların yaşam düzeylerini dikkate alarak tedbir nafakasına da hükmeder.

Alınan önlemlerin süresi altı ayla sınırlıdır. Hâkim, tedbiri daha kısa süreli kararlaştırabilir.

3.1.2. Nişanlanmanın Sona Ermesine İlişkin Kararlar

Nişanlanma, Medeni Kanunun ikinci kitabında yer aldığından, nişanlamadan kaynaklanan davalar aile mahkemelerinde görülecektir.

Nişanlanma, bir aile hukuku sözleşmesi olarak kabul edilmektedir (Zevkliler vd., 1999: 680; Tekinay, 1990: 8; Feyzioğlu, 1986: 23; Akıntürk, 2002: 22). Nişanlanma ile ilgili davalar, hediyelerin geri verilmesi ve tazminat taleplerinden kaynaklanır.

3.1.2.1. Hediyelerin Geri Verilmesi Talebi

Nişanın bozulması nedeniyle aile hâkimi, yöresel örf ve âdete göre alışılmışın dışında verilen hediyelerin aynen veya misli olarak iadesine karar verebilir. Ancak verilmiş hediyelerin, mutad hediyeler olmaması gerekir. Hediyein alışılmışın dışında bir hediye olup olmadığına, aile hâkimi tarafların mali ve sosyal durumlarına göre karar verir¹⁰ (Özkan, 1996: 253–254).

3.1.2.2. Tazminat Talebi

Nişanın bozulmasından ötürü maddi ve manevî tazminat talebi dava konusu edilebilir.

Maddi tazminat talep edebilmek için:

- Nişanın bozulması haklı bir sebebe dayanmalı,
- Karşı taraf nişanın bozulmasında kusurlu olmalı,
- Evlenmek amacıyla yapılan harcama, nişan giderleri ve katkılar dürüstlük kuralları çerçevesinde yapılmış olmalıdır.

Manevî tazminat talep edebilmek için ise, nişanın bozulmasının, kişilik değerlerini ihlal etmiş olması gerekir¹¹ (Karagülmez ve Ural, 2003: 38).

Aile hâkimi, nişanın bozulma sebebini objektif ölçütlere göre belirleyecektir (Tekinay, 1990: 38). Ayrıca, nişanlanmadan kaynaklanan tazminat ve hediyelerin iadesi davalarında, diğer dava türlerinde olduğu gibi, davanın esasına girilmeden önce ya da yargılama sırasında uzman görevlendirebilir. Hâkim, barışma olasılığı gördüğünde, sulh önerisinde bulunur (Baktır, 2003: 86).

---

¹⁰ *Yargıtay 3. H.D., 14.12.1992 T., 2853/20629 S.K.*

¹¹ *Yargıtay 3. H.D., 30.05.2002 T. 5461/6175 S.K.*

3.1.3. Yaş Nedeniyle İzin Verilmesine İlişkin Kararlar

Türk Medeni Kanununda evlenme koşulları sayılmıştır:

- Evleneceklerin ayırt etme gücüne sahip olması,
- Aralarında akrabalık nedeniyle evlenme yasağının bulunmaması,
- Erkek ve kadının onyediyi yaşını doldurmuş olması,
- Küçük ve kısıtlıların, yasal temsilcinin iznini almış olmaları.

Evlenme yaşı onyediyi olmakla beraber, hâkim, olağanüstü durumlarda ve pek önemli nedenlerle onaltı yaşını doldurmuş olan kadın ya da erkeğin evlenmesine izin verebilir. Yine, evlilik yaşını doldurmuş ve ayırt etme gücüne de sahip olan küçükler ile kısıtlılara evlenmeleri için yasal temsilcilerinin sebepsiz yere izin vermediği hallerde, hâkim, başvurulduğunda evlenmeye izin verebilir¹².

Her iki talep türünde de aile mahkemesi hâkimi, davanın görüldüğü çevrenin örf ve adetlerini sosyal çalışmacıdan, verilecek kararın doğuracağı olumlu veyahut olumsuz sonuçları psikologlardan sorabilecektir.

3.1.4. Evlilik Sürecinde Verilen Kararlar

3.1.4.1. Evlilik Birliğinin Temsili ile İlgili Kararlar

Türk Medeni Kanunu, önceki kanundan farklı olarak, kadına ve kocaya evlilik birliğini yürütmeye eşit haklar ve yükümlülükler getirmiştir. Örneğin; ailenin sürekli gereksinimleri için eşlerden her biri, evlilik birliğini temsil yetkisine sahiptir. Ancak, aile mahkemesi hâkimi, eşlerden birinin temsil yetkisini aşması ya da yetkisini kullanmada yetersiz kalması halinde, diğer eşin talebi üzerine, temsil yetkisini kaldırabilir veya sınırlandırabilir.

Ailenin sürekli gereksinimleri dışında eşlerin birlikte temsili söz konusudur; eşlerden yalnızca birinin evlilik birliğini temsil edebilmesi için ya diğer eşin ya da hâkimin yetki vermesi gerekir. Hâkim, yalnızca bir eşe temsil yetkisini verirken, belirli koşulların doğmuş olup olmadığına bakar. Koşullar değiştiğinde ise, yine talep üzerine, verilen kısıtlama tedbirini kaldırabilir¹³ (Özkan, 1996: 563).

¹² Yargıtay 2. H.D., 21.03.2005 T., 2005/1635-4300 S.K.

¹³ Yargıtay 2. H.D., 20.02.1973 T., 897/1011 S.K.

3.1.4.2. Aile Konutuyla İlgili Kararlar

Aile konutu, eşlerin evlilik birliğini sürdürdükleri yerdir¹⁴. Konutun mülkiyeti bir eşe aitse, diğer eşin tapuya aile konutu olduğuna dair şerh vermesiyle özgülenme yapılmış olur¹⁵. Konut yalnız bir eş tarafından kiralanmışsa, bu durumda diğer eşin kiralayana yapacağı bildirimle aile konutu belirlenmiş olur. Eşler arasındaki mal rejimi ne olursa olsun, mülkiyet sahibi eş bu taşınmazı nasıl ve ne yolla edinmiş bulunursa bulunsun, talep halinde, tapu kütüğüne şerhin konulması zorunludur¹⁶.

Aile konutu olarak özgülenen taşınmazın tapu kütüğüne konulan şerh, üçüncü kişilere karşı bildirici etkiye sahiptir. Amaç, aile konutunu ve bu konutla ilgili kanuni hakları koruma altına almaktır. Aile konutu olarak özgülenen taşınmazın, diğer eşin onayı olmadan satılması, devredilmesi, kira sözleşmesinin feshedilmesi olanaklı değildir. Yapılmışsa, böyle bir tasarruf iptal edilecektir¹⁷.

Aile konutu olarak özgülendikten sonra, eşlerden birisi, aile konutunu diğer eşin açık rızası olmadan devredemez, konut üzerindeki hakları sınırlayamaz¹⁸. Ancak, tapuda malik olmayan ya da kira sözleşmesinin tarafı olmayan eş, haklı bir sebep olmaksızın rıza göstermezse, diğer eş, aile hâkiminin müdahalesini isteyebilir.

Evlilik birliğinin devamı sırasında şerhin kaldırılması talep edildiğinde, bu istemin mahkeme esasına kaydedilmesi, duruşma gününün taraflara tebliğ edilmesi ve toplanacak delillere göre karar verilmesi gerekir. Yargıtay, bu şekildeki bir talebin, değişik işler defterine kaydı yapılarak ve tebligat ile duruşma yapılmaksızın incelenmesini bozma nedeni yapmıştır¹⁹.

3.1.4.3. Tasarruf Yetkisinin Sınırlanmasına İlişkin Kararlar

Evlilik, kural olarak eşlerin eylem ehliyetine sınırlama getirmez. Ancak, 199. maddede olduğu gibi, istisnai sınırlamalar bulunmaktadır (Akipek ve Akıntürk, 2002: 352). Hâkim, belirleyeceği malvarlığı değeriyle ilgili tasarrufların, ancak diğer eşin rızasıyla yapılacağına dair kısıtlayıcı tedbir kararı alabilir. Ancak aile mahkemesi hâkiminin, kararı vermeden önce, ailenin ekonomik malvarlığının korunması gerektiği veya evlilik birliğinden doğan mali yükümlülüğün yerine getirilmesinin tehlikeye düştüğü kanaatine varmış olması gerekir. Hâkim, tasarruf yetkisini sınırladığı takdirde, gerekli

¹⁴ Yargıtay 2. H.D., 02.02.2006 T., 2005/16473 E., 2006/799 S.K.

¹⁵ Yargıtay H.G.K., 19.10.2005 T., 2005/12-652 E., 2005/583 S.K.

¹⁶ Yargıtay 2. H.D., 22.03.2005 T., 2005/1615-4471 S.K.; Yargıtay 2. H.D., 12.07.2004 T., 2004/8217-9399 S.K.

¹⁷ Yargıtay 2. H.D., 03.05.2005 T., 2005/2547-7234 S.K.; Yargıtay 14. H.D., 03.05.2005 T., 2005/1153-4250 S.K.; Yargıtay 14. H.D., 15.12.2005 T., 2005/9760-11506 S.K.

¹⁸ Yargıtay H.G.K., 26.10.2005 T., 2005/12-676 E., 2005/600 S.K.

¹⁹ Yargıtay 2. H.D., 21.06.2005 T., 2005/7297-9634 S.K.

önlemleri de alır. Sınırlamadan sonra, rızasının alınması kararlaştırılan eş, haklı bir neden olmadığı halde rıza göstermezse, bu kez diğer eşin başvurusu durumunda, hâkim kararında değişiklik yapabilir.

3.1.4.4. Birlikte Yaşamaya Ara Verilmesine İlişkin Kararlar

Zorunluluk bulunmadıkça kural, eşlerin birlikte yaşamasıdır. Ancak, haklı bir sebebe dayanılarak (kişiliğin, ekonomik güvenliğin ve aile huzurunun tehlikeye düşmesi) ayrı yaşamaya başlanılmışsa, hâkim, eşlerden birinin istemi üzerine gerekli tedbirleri alır. Yine, haklı bir nedene dayanmaksızın eşlerden birinin birlikte yaşamaktan kaçınması halinde ya da ortak hayatın başka bir sebeple olanaksız hâle gelmesi durumunda da hâkim, istem üzerine gerekli önlemleri alacaktır. Hatta eşlerin ergin olmayan çocukları varsa, hâkim, ana ve baba ile çocuklar arasındaki ilişkileri düzenleyen hükümlere göre de gereken tedbirleri kararlaştırır.

3.1.4.5. Ayrılık Kararları

Ayrılık, boşanma öncesi eşlerin gerçekten boşanmayı isteyip istemediklerini anlamaları için talep üzerine veya hâkimin takdirine göre doğan bir süreçtir. Davacı mutlak bir boşanma nedenine dayanmış ve bunun varlığını kanıtlamış olsa bile, hâkim barışma ihtimalini gördüğü takdirde boşanma yerine ayrılığa hükmedebilecektir. Ancak, barışma ihtimali kuvvetli bulunmalıdır. Zayıf bir ihtimal yeterli değildir²⁰ (Özkan, 1996: 327). Süre bir yıldan üç yıla kadar olabilir. Aile mahkemesi hâkimi boşanma konusunda yeterince düşünülmeden dava açıldığına ya da tarafların tereddütlü olduğuna kanaat getirdiğinde ayrılığa karar verecektir. Bu kanaatini oluşturmak için hâkim, mahkeme bünyesindeki uzmanlardan rapor talep edebilir.

Verilen ayrılık kararı, evlilik birliğini sona erdirmez. Bundan dolayı eşlerin birbirlerine karşı hak ve yükümlülükleri devam eder (Özkan, 1996: 326). Hâkim, aile konutunda kimin oturacağına, evlilik birliğini kimin temsil edeceğine, çocukla kurulacak kişisel ilişkilere de kararında yer verir.

3.1.5. Evliliğin Sona Ermesine İlişkin Kararlar

Evlilik, fesih ya da butlana karar verilmesiyle son bulacağı gibi, boşanma kararının kesinleşmesiyle de sonlanabilir.

---

²⁰ *Yargıtay 2. H.D., 26.02.2001 T., 2001/1623-3220 S.K.; Yargıtay 2. H.D., 02.07.1998 T., 1998/7127-8332 S.K.; Yargıtay 2. H.D., 03.05.2002 T., 2002/ 4855-5909 S.K.*

3.1.5.1. Evliliğin Feshine İlişkin Kararlar

Ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, hakları bu ölüme bağlı olanların başvurusu üzerine genel yetkili mahkeme, bu kişinin gaipliğine karar verebilir. Ancak, gaiplik kararı evliliği sona erdirmediğinden, diğer eş aile mahkemesi hâkiminden evliliğin feshine karar verilmesini isteyebilir. Aile mahkemesi hâkimi, gaiplik kararını alan eşin istemi üzerine, evliliğin feshine karar verir (Özkan, 1996: 256).

3.1.5.2. Evliliğin Butlanına İlişkin Kararlar

Türk Medeni Kanunu bazı koşulları (daha önce evlilik bulunmasını, ayırt etme gücünün olmamasını, akıl hastalığı bulunmasını, yakın hısımlığın olmasını) mutlak butlan hâli olarak saymıştır²¹. Diğer bazı nedenlerin (yasal temsilcinin izninin alınmamış olması, evlenme sırasında geçici süreyle ayırt etme gücünün bulunmaması ile iradenin yanılma, aldatılma ve korkutma dolayısıyla fesada uğraması) varlığını ise, nispi butlan hâli olarak kabul etmiştir. Mutlak butlan nedenlerinin varlığı halinde, çıkarı zedelene kişi²² (İnal, 2003: 86) veyahut Cumhuriyet savcısı; nispi butlan halinde ise dava hakkı verilen eş ya da izin alınmamış olması halinde yasal temsilci dava açabilecektir.

Açılan dava üzerine aile hâkimi, gerekiyorsa uzmanların görüşünü alıp, talebi sonuca bağlar. Evlilik, karar verilmeye kadar devam edeceğinden, eşler arasında nafaka, mal rejimi, çocukla kişisel ilişkiler kurulması konularında hâkim karar alabilecektir.

3.1.5.3. Boşanmaya İlişkin Kararlar

Boşanma, eşler hayattayken evliliğin sona erdirilmesidir (Akıntürk, 2002: 204). Medeni Kanuna göre boşanma nedenleri özel ve genel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

3.1.5.3.1. Zina

Zina, özel boşanma nedenidir. 765 Sayılı Türk Ceza Kanununda suç sayılan bir eylem olarak yer almıştır. Ancak, öngörülen hükümler, kadının zina eylemi ile erkeğin eylemi arasında eşitsizlik içerdiğinden, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir²³.

²¹ Yargıtay 2. H.D., 22.09.2003 T., 10725/11831 S.K.

²² Yargıtay 2. H.D., 29.12.1981 T., 7888/8649 S.K.

²³ “Kocanın zina suçunun düzenlendiği Türk Ceza Kanunu’nun 441. maddesi, Anayasa Mahkemesi’nin 23.9.1996 günlü, Esas: 1996/15, Karar: 1996/34 sayılı kararıyla, Anayasa’nın 10. maddesinde öngörülen “eşitlik” ilkesine aykırı bulunarak iptal edilmiş ve iptal nedeniyle oluşan hukuksal boşluğun doldurulabilmesi için de kararın Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. İptal kararının 27.12.1996 günlü, 22860 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmasına ve yayım tarihinden itibaren bir yıl geçmesine karşın, yasakoyucu tarafından yeni bir

Yeni Türk Ceza Kanunu, zinayı suç olarak kabul etmemiştir. Bu nedenle zina eylemi, yalnızca boşanma nedenidir. Eşlerden birinin zinası halinde, diğer eş hak düşürücü süre içerisinde boşanma davası açabilecektir. Hak düşürücü süre, davayı hakkı olan eşin boşanma nedenini öğrenmesinden itibaren altı ay, her halde zina eyleminin işlenmesinden başlayarak beş yıldır. Eğer eş, zina yapan eşi affetmişse, artık dava açamaz. Hâkim, zinanın gerçekleşip gerçekleşmediğine toplanan delillere göre karar verir (Şener, 1997: 60).

3.1.5.3.2. Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış

Hayatına kastedilen, kedisine pek kötü davranılan, ağır derecede onurunu kırıcı bir davranışa maruz kalan eş, bu nedene dayanarak boşanma davasını açabilir. Süre, boşanma nedenini öğrenmesinden itibaren altı aydır. Ancak her halde beş yıl içinde davanın açılmış olması gerekir. Bu süreler hak düşürücü olduğundan, süre geçtikten sonra açılan dava kabul edilmeyecektir. Yine, davacı eşin, bu fiilleri işleyen eşi affetmemiş olması gerekir. Dava açıldığında hâkim, ileri sürülen eylemlerin işlenip işlenmediğine karar vermek için, uzmanların görüşünden yararlanabilir.

3.1.5.3.3. Terk

Terk nedenine dayanan davacının, terk edilmiş olması gerekir. Terk eden eşin, bu sebebe dayanarak boşanma davası açma hakkı yoktur. Yargıtay, diğer eşi ortak konutu terk etmeye zorlayan veya haklı bir neden olmaksızın onun ortak konuta dönmesini engelleyen eşin de, konutu terk etmiş sayılacağına karar vermiştir²⁴. Terk eden eşin, haklı bir nedeni bulunmadan, en az altı ay ortak konuta dönmemiş olması gerekir. Ayrıca terkin devam ediyor olması ve ihtara rağmen eve dönmemiş olması koşulu da gerçekleşmelidir. İhtarla kadının davet edildiği konut, Türk Medeni Kanununun 186/1. maddesince eşlerin birlikte seçtikleri bir konut olmalıdır.

Aile hâkimi, terk nedenine dayanılarak açılan davada, davacı eşin gerçekten boşanmayı isteyip istemediğine bakacaktır. Bu amaçla mahkeme bünyesinde çalışan sosyal çalışmacıdan, tarafların ortak evinin iyi niyetle hazırlanıp hazırlanmadığı, diğer eşin neden gelmediği konularında rapor isteyebilecektir. Gerekliyorsa keşif de yapacaktır.

---

düzenleme yapılmadığından, kocanın zinası suç olmaktan çıkmış, buna karşılık, Türk Ceza Kanunu'nun 440. maddesi uyarınca karının zinası suç sayılmaya devam etmiştir... Evlilik birliğinin tarafları olarak karı ile aynı hukuksal konumda olması gereken koca için zinanın suç olmaktan çıkmasına karşın, karı için suç sayılmaya devam etmesi Anayasa'nın 10. maddesindeki "eşitlik" ilkesine aykırılık oluşturmaktadır." Bu gerekçelerle Anayasa Mahkemesi, 23.06.1998 T., 1998/ 13-28 SK ile karının zinasını düzenleyen 765 sayılı TCK madde 440. Anayasa aykırılık nedeniyle iptal etmiştir (Özdamar, 2002: 356).

²⁴ Yargıtay 2. H.D., 05.05.2004 T., 2004/4901-5829 S.K.

3.1.5.3.4. Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme

Eşlerden birinin küçük düşürücü bir suç işlemesi veya onursuz bir hayat sürmesinden dolayı evlilik birliğini sürdüremeyecek hale gelen diğer eş, süreye bağlı olmaksızın, boşanma davası açabilir. Küçük düşürücü, yüz kızartıcı suç, hukuk düzeninin ve toplumun reddettiği eylemlerdir (İnal, 2003: 146–147).

Bu davada aile hâkimi, küçük düşürücü suçun işlenip işlenmediği veya onursuz bir hayatın sürdürülüp sürdürülmediğinin belirlenmesi yanında, bu durumun diğer eş için birlikte yaşamayı çekilmez hale getirmiş olup olmadığına da bakacaktır. Yani, bir yerde taraf olan eşlerin ruh hâllerini belirleyecektir. Bu yöndeki kararını oluştururken, örneğin işlenen eylemin diğer eş üzerindeki etkisinin ne olacağı konusunda, uzman yardımından yararlanabilir.

3.1.5.3.5. Akıl Hastalığı

Akil hastalığının varlığı tek başına boşanma nedeni değildir. Boşanma için, akıl hastalığının diğer eş yönünden ortak hayatı çekilmez hale getirmesi ve ayrıca geçici olmaması gerekir. Akıl hastalığı rapor ile tespit edilir. Ancak, akıl hastası olduğu ileri sürülen eş, rapor alınması için doktora gitmeyi kabul etmezse, soy bağı davalarında uygulanan M.K.’nun 284/son maddesi kıyas yoluyla burada uygulanabilir (Baktır, 2003: 116). Bu usûl hükmüyle, rapor almayı reddeden taraf, rapordan beklenen sonucun kendi aleyhine doğmuş olacağını kabul edecektir. Aile hâkimi, gerekirse uzman yardımından yararlanarak, mevcut akıl hastalığının, diğer eş için ortak hayatı çekilmez hale getirip getirmediğine karar verecektir.

3.1.5.3.6. Evlilik Birliğinin Sarsılması

Genel boşanma nedenidir. Uygulamada “anlaşmalı boşanma” olarak adlandırılan davalarda ileri sürülen boşanma nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Dava açan eşin, daha az kusurlu olması gerekir. Eğer davacının kusuru daha ağırsa, davalı eşin davaya itiraz hakkı olur. Yargıtay, boşanmayı isteyebilmek için tamamen kusursuz ya da az kusurlu olmaya gerek olmadığını, daha fazla kusurlu olan tarafın da dava hakkının bulunduğu, ancak böyle bir davada boşanmaya karar verebilmek için, davalının az da olsa kusurunun bulunması gerektiğine hükmetmiştir²⁵ (Karagülmez ve Ural, 2003: 47). Yani, “hiç kimse tamamen kendi kusuruna dayanarak bir hak elde edemez” (Nemo auditor propriam turpitudinem allegans) ilkesi geçerlidir.

Anlaşmalı boşanma davasında da aranacak ana koşul, evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olup olmadığıdır. En az bir yıl sürmüş evliliklerde, eşlerin birlikte

²⁵ *Yargıtay 2. H.D., 07.04.2003 T., 3839/4924 S.K.*

boşanmayı istemeleri veya birinin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesi durumunda, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı kabul edilmiştir. Böyle bir davada aile hâkiminin boşanma kararı verebilmesi için, bizzat tarafları dinleyip, iradelerini serbestçe açıkladıklarına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçlarıyla, çocukların durumu konusunda tarafların kabul ettiği düzenlemeyi uygun bulması gerekir. Aile hâkimi, gerek gördüğünde, tarafların yaptığı düzenlemeyi uzmanlara incelettirebilecektir. Eğer taraflar hâkim huzurunda bizzat anlaşmalarını açıklamaz veya yapılan anlaşmayı hâkim uygun bulmazsa, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı kabul edilmez. Bu halde, taraflardan delilleri sorulup toplandıktan sonra evlilik birliğinin sarsılmış olup olmadığı takdir edilir. “Hâkim Boşanma için gösterilen olayların varlığına vicdanen inanmadıkça sabit addedemez. İki tarafın bu konudaki kabulleri dahi hâkimi bağlamaz. Boşanma davalarında hâkime geniş takdir hakkı tanınmıştır. Tarafların bu dava üzerinde serbestçe hareket etme imkânı yoktur. Hâkim, evlenme sözleşmesiyle oluşan hukuki durumu mümkün olduğu ölçüde korumakla yükümlüdür, evlilik birliğinin gerçekten onarılmaz şekilde temelinden, sarsılıp sarsılmadığı hakkında bilgi ve kanaat, sahibi olmak zorundadır”²⁶.

Belli bir süre ortak hayatın kurulamaması nedeniyle de evlilik birliği temelinden sarsılmış olabilir. Bu durumda aile hâkiminin boşanma kararı verebilmesi için, daha önce herhangi bir nedenle açılmış olan boşanma davasının reddine karar verilmiş olması, ret kararının kesinleşmesinden başlayarak üç yılın geçmiş olması ve hiçbir şekilde ortak hayatın yeniden kurulamamış olması gerekir.

Yukarıda değinildiği gibi, boşanma davalarında aile mahkemesi hâkimi, örneğin; yaşanan kültür ve çevre ortamına göre, eşlerin hayatına kast, çok kötü veya onur kırıcı davranışın gerçekleşip gerçekleşmediğini; mevcut olayların diğer eş için birlikte yaşamayı çekilmez hale getirip getirmediğini; davacı eşin, terk eylemini haksız olarak bahane edip, boşanmayı isteyip istemediğini; terk nedenine dayanarak dava açan tarafın ortak evi iyi niyetle hazırlayıp hazırlamadığını; akıl hastalığının diğer eş için ortak hayatı çekilmez hale getirip getirmediğini; çocukların gerçek istekleri ile psikolojilerini; tarafların sosyal durumlarına, yöresel örf ile âdete ve değer yargılarına göre kusurun derecesini tayinde, mahkeme bünyesindeki psikolog ve sosyal çalışma uzmanlardan rapor isteyebilir. Yine, hâkim, eşlere evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini hatırlatabilir, uyarıda bulunabilir. Hâkim, gerek gördüğünde uzlaşma yoluyla davanın çözümü için tarafları teşvik edebilir.

Boşanma kararıyla birlikte hâkim, boşanan kadının kişisel durumunu, eşlerden birinin tazminat (maddi veya manevî) talebini, yoksulluk nafakasını, miras ile ilgili istemi, çocukla şahsî ilişki kurulmasını ve iştirak nafakasını da karara bağlar.

²⁶ Yargıtay 2. H.D., 20.10.2003 T., 2003/12310-13890 S.K.

Boşanma ile gündeme gelen en çekişmeli konu ise mal rejiminin tasfiyesidir. Eşlerin boşanmasına karar veren yetkili mahkeme, taraflar arasındaki mal rejiminin tasfiyesine ilişkin talep konusunda da karar verecektir. Yürürlükten kalkan Medeni Kanunda yasal mal rejimi ‘mal ayrılığı’ olduğundan, boşanma durumunda, taşınmazlar, başka bir işleme gerek kalmaksızın, maliki adına tapuda tescilli kalmaktadır. Taşınır mallarda ise, her eş kendi taşınırlarının zilyetliğini tek başına elde etmektedir (Gençcan, 2002: 67). Özellikle çalışmayan kadın aleyhine olan bu uygulama, yeni Medeni Kanunla terk edilmiştir. Türk Medeni Kanununda, eşlerin boşanması durumunda malların tasfiyesi, eşlerin bağlı olduğu mal rejimine göre yapılmaktadır. Aile mahkemesi hâkimi, mal rejiminin tasfiyesi sırasında, özellikle eşyaların değerleri konusunda uzman yardımdan yararlanabilecektir.

Boşanma davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir. Mal rejiminin tasfiyesi davası da, boşanma davasında hangi yerdeki mahkeme seçilmişse, aynı yer mahkemesinde görülecektir (Gençcan, 2002: 67).

3.1.6. Hısımlıkla İlgili Kararlar

Hısımlıkla ilgili uyuşmazlıklar, soy bağıının kurulması aşamasında çıkabileceği gibi, var olan soy bağından da kaynaklanabilir.

3.1.6.1. Soy Bağı Kurulmasına İlişkin Davalar

Dar anlamda soy bağı, bir kimse ile sulbünden geldiği kişiler(anne-baba) arasındaki bağıdır. Geniş anlamda soy bağı ise, birbirinin sadrından gelen kimseler arasındaki bağı anlatır (Özkan, 1996: 400). Medeni Kanuna göre, çocukla anne babası arasındaki soy bağı (nesep) doğumla, evlilikle, tanımayla, aile hâkiminin babalığa hükmetmesi veyahut evlat edinilmeye izin vermesiyle kurulur²⁷.

Koca, soy bağıının reddi davası açarak, kedisinin baba olmadığını iddia edebilir. “Koca, soy bağıının reddi davasını açarak babalık karinesini çürütebilir. Bu dava ana ve çocuğa karşı açılır. Çocuk da dava hakkına sahiptir. Bu dava ana ve kocaya karşı açılır”. Bu madde ile önceki Medeni Kanun’dan farklı olarak çocuğa da soy bağıının reddi davası açma hakkı verilmiştir. Baba ile soy bağıının kurulmasında en yakın yarar sahibi olan çocuğun, soy bağıının reddi davası açma olanağından yoksun kalması düşünülemez. Önceki Medeni Kanun döneminde, çocuk gerçek babasını öğrense dahi, gerçek olmayan baba ile arasındaki soy bağıını koparamadığı için gerçek babasıyla arasında soy bağı ilişkisi kurulamıyordu. Bunun sonucu olarak da babasının mirasçısı olamıyor, soyadını alamıyor

---

²⁷ *Yargıtay H.G.K., 28.09.2005 T., 2005/2-572 E., 2005/551 S.K.; Yargıtay 20. H.D., 07.03.2005 T., 2005/1863-2261 S.K.*

ve ondan nafaka talep edemiyordu. Yine, çocuğu tanıyan baba yanıldığını, aldatıldığını veya korkutulduğunu ileri sürerek tanınmanın iptali davası açabilir. Ayrıca, yararı olan ilgililer de tanınmanın iptali davasını açabilecektir.

Tanıyanın dava hakkı, iptal nedeninin öğrenildiği veya korkunun etkisinin ortadan kalktığı tarihten başlayarak bir yıl ve her halde tanınmanın üzerinden beş yıl geçmekle düşer. İlgililer için dava açma süresi ise, tanımayı ve tanıyanın çocuğun babası olamayacağını öğrendikleri tarihten başlayarak bir yıl ve her halde tanımadan itibaren beş yıldır. Çocuk, ergin olduktan sonra bir yıl içinde dava açmadığı takdirde, dava hakkı düşer. Hak düşürücü bu sürelerin geçip geçmediği, hâkim tarafından kendiliğinde dikkate alınır (Özuğur, 2003: 217).

Diğer bir dava da, evlat edinme sırasında rızaları alınmamış olan kişilerin, evlatlık ilişkisinin kaldırılması talebiyle açacakları davadır. Türk Medeni Kanunu, evlat edinme kurumunu, taraflar arasındaki sözleşme ile soy bağı ilişkisine yol açan bir kurum olmaktan çıkartmıştır. “Evlat edinme kararı, evlat edinenin oturma yeri; birlikte evlat edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir. Mahkeme kararıyla birlikte evlatlık ilişkisi kurulmuş olur”. Yani, eskiden olduğu gibi noterde yapılacak sözleşmesiyle evlatlık soy bağı kurulamaz. Ancak mahkemece verilen bir kararla evlatlık ilişkisi kurulabilir. Yargıtay, alınmış bir mahkeme kararı bulunmadan, noter sözleşmesiyle evlat edinmenin olanaklı olmadığına karar vermiştir²⁸.

Açılacak bu davalarda, hâkim uzmanlardan yararlanabilecektir. Özellikle evlat edinme taleplerinde, mahkemede çalışan uzman araştırmacı, psikolog ve pedagogların hem evlat edinenin hem de evlat edinilenin ilişkilerini, ruhsal durumlarını, evlat edinenin eğitime yeteneğini, evlat edinmeye yönelten nedenleri tespit ederek mahkemeye rapor vermeleri gerekir. Hâkim, küçüğün menfaatinin ağır biçimde zedelenip zedelenmediğini bu yöntemle tespit eder.

3.1.6.2. Soybağından Kaynaklanan Davalar

3.1.6.2.1. Velayete İlişkin Kararlar

Velayet, ana-babanın çocuklar ve onların malları üzerinde sahip oldukları tüm hak ve yükümlülüklerdir (Baktır, 2000: 30). Evlilik süresince ana ve baba, velayeti birlikte kullanır. Ancak Medeni Kanununun 248. maddesi; ana babanın deneyimsizliği, hastalığı, özürlü olması, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi yahut ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerinin açık biçimde savsaklanması halinde, hâkimin velayetin

²⁸ Yargıtay 2. H.D., 29.03.2005 T., 2005/2051-4999 S.K.

kaldırılmasına karar verebileceğini hükme bağlamıştır²⁹. Ölüm halinde velayeti sağ kalan eş kullanır. Boşanma durumunda ise, hâkim çocuğu hangi eşe bırakmışsa, o eş velayeti kullanır³⁰. Hâkim, velayeti kendisinden alınan eş ile çocuk arasında kişisel ilişkileri de düzenler. Velayeti kullanan eş, izne bağlı olmaksızın çocuğun mallarını yönetir. Koşullar değiştiğinde, hâkim, velayete ilişkin kararını değiştirebilir.

3.1.6.2.2. Nafakaya İlişkin Kararlar

Çocuğun eğitimi, korunması ve bakımı için gerekli giderler ana-baba tarafından karşılanır. Ana veya babadan biri çocuğun bakım masraflarına katılmadığında, hâkim, diğer eşin istemi üzerine, tarafların yaşam koşullarını ve ödeme güçlerini dikkate alarak uygun bir nafakaya hükmeder. Boşanma durumunda, kendisine velayet verilmeyen ana veya baba, çocuğa iştirak nafakası vermekle yükümlü tutulur³¹ (Şener, 1994: 110).

3.1.6.2.3. Çocuğun Korunmasına İlişkin Kararlar

Çocuğun menfaati ve gelişimi tehlikeye düştüğünde, ana ile baba bu duruma çare bulamadığında ya da güçleri yetmediğinde, hâkim çocuğun korunması için uygun önlemler alır. Ana ve baba ile çocuğun ödeme gücünün bulunmadığı durumda, önlemlerin giderleri Devletçe karşılanır.

Önlemler, çocuğu hem aileden, hem de toplumdaki gelebilecek tehlikelere karşı koruyacak çapta geniş olmalıdır (Bakır, 2003: 158). Çocuğu korumaya yönelik tedbirlere örnek olarak şunları sayabiliriz:

- Çocukla ana-baba arasındaki hukukî işlemlerde veya ebeveyn lehine olarak çocuk ile üçüncü kişiler arasındaki hukukî işlemlerde, kayyım tayin edilmesi ve ayrıca hâkimin onay vermesi gerekir.
- Çocuğun bedensel, zihinsel gelişiminin tehlikede bulunması veyahut çocuğun manen terk edilmiş olması veyahut da çocuğun aile içinde kalmasının huzuru bozması ve başka çarenin de bulunmaması durumunda, hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak başka bir aileye ya da kuruma yerleştirebilir. Ana ve babası tespit edilemezse bile, mahkeme küçük hakkında uygun önlemleri almak zorundadır³².
- Önleyici tedbirlere rağmen çocuk korunamıyorsa ya da önlemlerin sonuç vermeyeceği başından anlaşılıyorsa, hâkim velayetin kaldırılmasına karar

²⁹ *Yargıtay 2. H.D., 13.01.2004 T., 2003/12118 E., 2004/159 S.K.*

³⁰ *Yargıtay 2. H.D., 03.03.2004 T., 2004/1686-2636 S.K.*

³¹ *Yargıtay 2. H.D., 06.04.1993 T., 2881/3341 S.K.*

³² *Yargıtay 2. H.D., 10.02.2005 T., 2004/15814, 2005/1699 S.K.*

verebilir. Ancak, bu ağır tedbirin uygulanabilmesi için ana ve babanın velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi, çocuğa karşı yeterli ilgi göstermemesi ve yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması koşullarının da gerçekleşmesi gerekir. Hâkim velayetin kaldırılması kararını verirken, tarafların isteklerini değil, gerçek durumu gözetir³³ (Şener, 1994: 252). Daha sonra çocuğun çıkarları gerektirdiğinde, velayeti alan taraf değiştirebileceği gibi, vasi tayini yoluna da gidilebilir. Yine, velayetin kaldırılmasını gerektiren neden ortadan kalktığına, hâkim, re'sen veya istem üzerine velayeti geri verir.

- Ana ve baba, velayetleri altında olan çocuğun mallarını gözetmekte - her ne sebeple olursa olsun- özen göstermezse, hâkim, malların korunması için uygun tedbirleri alır. Örneğin, malların nasıl yönetileceği konusunda talimat verebilir; kayyım atayabilir; malların tevdi edilmesine ve güvence gösterilmesine karar verebilir.

3.1.7. Tanıma ve Tenfize İlişkin Kararlar

Aile Mahkemeleri Kanununun 4.maddesine göre, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun gereğince, aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi, aile mahkemesinin görevine girmektedir.

Tanıma, yabancı bir mahkemeye ait kararın tenfiz koşullarını taşıdığına tespitidir. Tanıma yoluyla, yabancı mahkeme kararı kesin delil veya kesin hüküm olarak kabul edilir. Ancak tanınması istenilen yabancı mahkemenin kararı, nihai nitelikte adli bir karar olmalıdır. Geçersizliği her zaman ileri sürülebilecek nitelikte bir karar, kesin hüküm niteliğinde olmayacağından, tanınması da istenemez. Örneğin, mirasçılık sıfatını gösteren belgenin kesin hüküm özelliği yoktur. Bu nedenle tanınması talep edilemez³⁴.

Tenfiz ise, yabancı bir ülkenin kanunlarına göre verilmiş ilâmın, Türkiye’de icra edilebilmesi için alınan karardır. Yabancı mahkeme kararları, tenfize karar verilmediği sürece Türkiye’de uygulanamaz³⁵ (Şener, 1997: 753).

Tenfiz için gerekli koşullar:

Karşılıklılık esasının bulunması gerekir. Tenfiz, karşılıklılık öngören anlaşma ya da kanun maddesinin öngördüğü ölçüde gerçekleşebilir³⁶ (Nomer, 2000: 357).

³³ *Yargıtay 2. H.D., 30.12.1975 T., 9587/9916 S.K.*

³⁴ *Yargıtay 2. H.D., 21.12.2004 T., 2004/ 13533-15443 S.K.*

³⁵ *Yargıtay 2. H.D., 20.02.1989 T., 859/1759 S.K.*

³⁶ *Yargıtay 2. H.D., 12.09.1974 T., 1758/2406 S.K.*

İlâmın, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen bir konuda verilmiş olması gerekir. Yani, uyuşmazlık konusunda sadece Türk mahkemelerini yetkili kılan, o konuda yabancı mahkeme kararlarının uygulanmasını engellemeyi öngören bir yetki kuralının bulunmaması gerekir (Nomer, 2000: 357). Örneğin, H.U.M.K.'nın 13. maddesi, taşınmazların aynına ilişkin davalarda sadece Türk mahkemelerini yetkili kılmıştır.

Kendisine karşı tenfiz istenen tarafın savunma hakkına uyulmuş olması gerekir.

Türk kanunlar ihtilafı kuralları gereğince, Türk hukukunun uygulanacağı kişi hallerine ilişkin yabancı ilâmlarda, buna uyulmamışsa, Türk vatandaşı olan davalının itiraz etmemiş olması gerekir.

Talep üzerine, aile mahkemesi hâkimi bu koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğine bakacak; gerçekleşmişse, yabancı mahkeme kararının tenfizine karar verecektir. Ancak, hem tanıma hem de tenfiz talebinin, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanununun 36, 39 ve 42. maddeleri uyarınca, diğer eşe husumet yöneltilmesi, dilekçenin duruşma günüyle birlikte karşı tarafa tebliği ve basit yargılama usûlü hükümlerine göre incelenmesi gerekir³⁷ (Baktır, 2003: 172).

3.2. Kararların Yerine Getirilmesi

Diğer hukuk mahkemelerinde kararlar, taraflar veya vekillerinin istemiyle ve icra müdürlükleri aracılığıyla yerine getirilmektedir. Bu nedenle Devlet, yeterince icra müdürlükleri kurmuştur. Oysa aile mahkemelerinde hâkim, yetişkinler ve küçükler hakkında verdiği bazı kararların yerine getirilmesi için mahkeme bünyesindeki bir uzmanı görevlendirebilmektedir. Yine, aile mahkemelerinde bireyleri korumaya ilişkin verilen tedbir kararlarının yerine getirilmesinde ayrı usûl benimsenmiştir.

3.2.1. Aile Mahkemesince Verilen Nihai Kararların Yerine Getirilmesi

Kural olarak, hukuk mahkemelerinde verilen hükümlerin temyizi, bu kararların yerine getirilmesini ertelemeyiz. Ancak, sayma yoluyla belirtilen kimi kararların icra yoluyla yerine getirilebilmesi için kesinleşmeleri gerekir. Aile ve kişi hukukuna ilişkin ilâmlar, icrası için kesinleşmesi gereken kararlardandır (Kuru vd., 2002: 337). Örneğin, çocuk teslimine veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin kararlar, kesinleşmeden icra edilemez. Ancak, nafaka hükmedilmesine dair ilâmların kesinleşmesini beklemeye gerek yoktur; karar hemen icra edilebilir.

Uygulamada en çok rastlanan çocuk teslimine veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin kararların icrası, İcra ve İflas Kanununda düzenlenmiştir. Buna göre,

---

³⁷ *Yargıtay 2. H.D., 16.05.2002 T., 5557/6594 S.K.*

kesinleşen çocuk teslimine dair ilâmın icraya konulması durumunda, icra müdürü, karşı tarafa icra emri gönderir. İcra emrinde, tebligattan itibaren yedi gün içinde çocuğun teslimi emredilir. Tebligatı alan taraf, bu emre uymazsa, ilâm zorla yerine getirilir. Çocuk tekrar alınır, yeni bir hükme gerek duyulmaksızın zorla alınır ve talepte bulunana teslim edilir (Peker, 2004: 647–660).

Çocuk ile kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilâmların icrası talep edildiğinde ise, icra müdürü, karşı tarafa “davacının çocukla şahsî ilişkide bulunmasına engel olmamasını, aksi hâlde ilâma aykırı hareketinin İ.İ.K.’nın 341. maddesine göre cezayı gerektireceği” ihtarını içeren icra emri gönderir. Bu emre uyulmazsa, ilâm zorla yerine getirilir.

Gerek çocuk teslimine, gerekse çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin kararların yerine getirilmesi sırasında, A.M.K. md. 5’e göre atanan psikolog, pedagoğ veya sosyal çalışmacılardan birinin hazır bulundurulması ve ilâmların icrasına yardımcı olmaları yerinde olacaktır (Tercan, 2003: 36).

3.2.2. Aile Mahkemesince Verilen Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesi

Ailenin Korunmasına Dair Kanun uyarınca verilen tedbir kararları, kusurlu eşin bir takım eylemleri işlememesini ya da bazı davranışlarda bulunmamasını içermektedir. Bu nedenle, bir şeyin yapılmasına ilişkin ilâmların icrasının düzenlendiği İ.İ.K.’nın 30. maddesi akla gelebilir. Ancak, bu yol tercih edildiğinde, davacı hem harç ödemek zorunda kalacak, hem de daha uzun bir yol takip etmiş olacaktır. Oysa var olan özel düzenleme gereğince, bu tedbir kararlarının yerine getirilmesi için icra müdürlüğüne başvuruya gerek yoktur. Aile mahkemesi, tedbir kararının bir örneğini, kesinleşmesine gerek duymaksızın, Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Cumhuriyet başsavcılığı, zabıta aracılığıyla kararın uygulanmasını sağlar (Peker, 2004: 647–660). Ancak, tedbir kararıyla birlikte nafakaya da hükmedilmişse, nafakaya ilişkin bölümün, davacı tarafından harcı ödenmek suretiyle ayrıca icra takibine konulması gerekir.

Koruma kararına uyulmaması durumunda zabıta, mağdurların yakınmalarını beklemeden evrakı Cumhuriyet savcılığına iletir. Cumhuriyet savcısı, tedbir kararına uymayan kusurlu eş hakkında, ilgili ceza mahkemesinde kamu davası açar. Bu davayı re’sen açar, takibi şikâyete bağlı değildir (Ayan, 2004: 320). Yargıtay, koruma kararına aykırı davranan eşin hapis cezasıyla cezalandırılabilmesi için, aile mahkemesi tarafından alınmış kararın kusurlu eşe tebliğ edilmiş olması ve uymadığı takdirde özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm edileceği ihtarının yapılmış olması gerektiğine hükmetmiştir³⁸.

³⁸ Yargıtay 7. C.D., 25.05.2001 T., 8757/9614 S.K.

4320 sayılı Kanun uyarınca, tedbir kararlarının alınması için talepte bulunulması sırasında olduğu gibi, yerine getirilmesi aşamasında da harç ödenmesine gerek yoktur. Öngörülen özel düzenleme gereğince, takibi Cumhuriyet Başsavcılığı yapmaktadır.

Aile mahkemelerince verilen kararlara uyulmaması halinde cezalandırma görevinin ceza mahkemelerine bırakılmış olması, kararların etkili sonuç doğurmasını engellemektedir. Dava dosyası ve kişiler, hukuk ile ceza mahkemeleri arasında gidip gelmektedir (Baktır, 2003: 173). Uygulamada görüldüğü gibi, aile hâkimi çoğunlukla verdiği tedbir kararının sonucunu takip edememektedir. Bu durum, hem zaman hem de emek kaybına yol açmaktadır. Bu nedenle, tedbir kararlarına uyulmaması halinde, ceza verme yetkisinin aile hâkimine tanınması, aile mahkemelerinin kurulmasıyla hedeflenen amaca ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

4. Sonuç

Aile mahkemeleri, Anayasa ile Devlete yüklenen ‘ailenin korunması’ görevinin daha etkin biçimde yerine getirilebilmesi gerekçesiyle kurulmuştur. Amaç, farklı bir bakış açısı ve etkin çözüm tekniği uygulamak suretiyle, davaların daha uzman bir kadroyla ve kısa sürede sonuçlandırılmasını sağlamaktır.

Bu amacı gerçekleştirmek için öncelikle, nüfusu yüz binden düşük ilçelerde de, örneğin, ağır ceza mahkemesinin kurulu olduğu tüm merkezlerde, aile mahkemelerinin kurulması yoluna gidilmelidir. Daha sonra ise, asliye hukuk mahkemeleri gibi, aile mahkemeleri de her ilçede kurularak yaygınlaştırılmalıdır. Olanaklı olduğu ölçüde, aynı ailenin yaşadığı sorunlara, hep aynı hâkimin bakması sağlanmalıdır. Böylece, önceden aileyi tanıyan hâkimin vereceği tedbir ve diğer kararlar, daha isabetli olacaktır.

Aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların çözümü için ayrı aile mahkemeleri kurulması kadar önemli olan bir konu da, uygulanacak usulün daha kısa ve basit olarak tespit edilmesidir. Bu nedenle, aile mahkemelerinde uygulanmakta olan ve oldukça uzun bir süreci gerektiren yazılı yargılama usulü yerine basit yargılama usulünün tercih edilmesi, bu mahkemelerde yapılan yargılamanın hızını artıracaktır. Yine, aile mahkemelerine özgü olarak getirilmiş sulh kurumunun işlevini artırmak için, sulhun, esasa girilmeden önceki aşamayla sınırlanması yerine, hâkimin gerek duyduğu ve yararlı olacağını umduğu her aşamada yapılabilmesine olanak sağlanmalıdır. Bu suretle, aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar, aileler ve çocuklar yıpratılmadan çözümlenebilecektir.

Öte yandan, aile mahkemelerine atanmış hâkimlerin, medeni hukuk yanında, psikoloji ve psikodrama gibi alanlarda da eğitilmesi, yüksek lisans yapmaya teşvik edilmesi, hukuk deneyimlerine olumlu katkı yapacaktır.

Bir mahkeme kararı, yerine getirilme gücü kadar etkilidir. Aile mahkemesinin verdiği tedbir kararına aykırı davranılması durumunda, uygulamada görüldüğü gibi, ilgili ceza mahkemesinde kamu davası açılması, dosyaların mahkemeler arasında gidip gelmesine, yargı sürecinin uzamasına neden olmaktadır. Bu nedenle, tedbir kararına aykırı davranılması halinde, cezalandırma yetkisinin aile mahkemesi hâkimine bırakılması, kararların yerine getirilme kabiliyetini ve etkinliğini artıracaktır.

Kaynakça

- Akipek, & A. Akıntürk (2002), *Türk Medeni Hukuku*, 1.Cilt, İstanbul.
- Akıntürk, A. (2002), *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, C. 2, İstanbul.
- Alagonya, H.Y. & K. Yıldırım & N.D. Yıldırım (2005), *Medeni Usûl Hukuku*, İstanbul.
- Albayrak, H. (2005), “Türk Aile Mahkemeleri”, *Türk Hukuk Dergisi*, S. 96, ss. 6–17.
- Ankay, A. (1999), *Çocuk Hukuku*, Ankara.
- Aras, B. (2004), “Aile Mahkemelerinde Tarafların Sulh Yoluyla Çözümüne Teşviki”, *Yargutay Dergisi*, C. 53, S. 3, ss. 303–310.
- Arslan, R & S. Tanrıver (2001), *Yargı Örgütü Hukuku*, Ankara.
- Ayan, S. (2000), *Evlilik Birliğinin Korunması*, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara.
- Baktır, S. (2000), *Velayet Hukuku*, Ankara.
- Baktır, S. (2003), *Aile Mahkemeleri*, Ankara.
- Büyüktanır, T. (2003), “Aile Mahkemeleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 61, S. 1, ss. 29–39.
- Cılga, İ. (2002), “Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Aile ve Toplum Dergisi*, Yıl: 5, S. 5, C. 2, ss. 52–60.
- Efem, G. (2005), “Türk Hukukunda Ailenin Korunması”, *Yasa Hukuk Dergisi*, Yıl: 27, S. 257, ss. 53–60.
- Feyzioğlu, F. (1986), *Aile Hukuku*, İstanbul.
- Gençcan, Ö. (2002), *4721 Sayılı Türk Medeni Kanununa Göre Mal Rejimine İlişkin Genel Hükümler ve Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi*, Ankara.
- Hacıoğlu, B. (1999), “4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunla İhdas Edilen ‘Ailenin Korunmasına Dair Muhalefet Suçu’ Üzerine Bir İnceleme”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 1.
- İnal, N. (2003), *Nişanlanma, Evlenme, Mal Rejimi, Boşanma, Velayet ve Nafaka Davaları*, İstanbul.
- İnal, N. (2004), *Aile Mahkemeleri Davaları*, Ankara.
- Karagülmez, A & S. Ural (2003), *Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Kanunu*, Ankara.

- Koçhisarlıoğlu, C. (1988), “Aile Hukukunda Eşlerin Eşitliği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 1988, C. 40, S. 1–4.
- Koçhisarlıoğlu, C. (2004), “Aile Hukuku Kavramlarının Farklılığı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 53, S. 3, ss. 19–29.
- Kuru, B. (2001), *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, 6. Baskı, C. 1, İstanbul.
- Kuru, B. & R. Arslan & E. Yılmaz (2002), *Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı*, 14. Baskı, Ankara.
- Masashi, S. (2005), “Das japanische Familiengericht”, *Japan-Zentrum Philipps-Universität Marburg Occasional Papers*, No: 32, Marburg, <https://www.uni-marburg.de/japanz/forschung/publikationen/occ_papers>, 03.05.2008.
- Müller-Freienfels, W. (1979), “The Marriage Law Reform of 1976 in The Federal Republic of Germany”, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 28, pp. 184–210.
- Nomer, E. (2000), *Devletler Hususi Hukuku*, İstanbul.
- Özdamar, D. (2002), *Türk Hukukunda Özellikle Türk Medeni Kanunu Hükümleri Karşısında Kadının Hukukî Durumu*, Ankara.
- Özkan, H. (1996), *Asliye Hukuk Davaları ve Tatbikatı*, 1. Cilt, Ankara.
- Özğür, A. (2003), *Velayet-Vesayet-Soybağı ve Evlat Edinme Hukuku, Aile Mahkemeleri*, Ankara.
- Özcan, F.S. (2005), “Gründung, Zuständigkeit und Aufgaben des Familiengerichts und die Rolle des Familienrichters”, *Yasa Hukuk Dergisi*, Yıl: 27, S. 257, ss. 16–24.
- Özcan, B. (2000), *Aile Hukuku*, Ankara.
- Öztek, S. (2005), “Aile Mahkemeleri”, *Yasa Hukuk Dergisi*, Yıl: 27, S. 257, ss. 42–52.
- Öztürk, F. (2003), “4320 Sayılı Ailenin Korunması Kanunu”, *Yargıtay Dergisi*, C. 29, S. 3, ss. 263–268.
- Peker, Ö.L. (2004), “Ailenin Korunmasına Dair Kanuna Göre Verilen İhlamların İcrası”, *Yargıtay Dergisi*, Yıl: 2004, S. 4, ss. 647–660.
- Ruhi, C. (2004), “Ailenin Korunmasına Dair Kanun Çerçevesinde Eş ve Çocukların Aile İçi Şiddete Karşı Korunması”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 1–2, ss. 529–562.
- Sirmen, L. & C. Koçhisarlıoğlu & S. Tanrıver & N. Süral, E. Tercan (2000), “Karşılaştırmalı Hukukta Aile Mahkemeleri ve Türkiye’de Aile Mahkemelerinin Kurulmasında Yararlanılabilecek Bir Model”, (Prof.Dr. Turhan Esener’e Armağan), *Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C. 5, S. 3, ss. 1–32.
- Şener, E. (1997), *Boşanma*, Ankara.
- Şener, E. (1994), *Nafaka*, Ankara.
- Tekinay, S. (1990), *Türk Aile Hukuku*, İstanbul.

- Tercan, E. (2003), “Türk Aile Mahkemeleri”, *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 52, S. 3, ss. 19–53.
- Üstündağ, S. (2000), *Medeni Yargılama Hukuku*, C. I, II, 7. Baskı, İstanbul.
- Zevkliler, A & B. Acabey & E. Gökyayla (1999), *Medeni Hukuk*, Ankara.

